АРМИЯНЫҢ БОЛГАШ УЛУСТУҢ КҮЧҮЛҮГ ЧАҢГЫС ЭВИ

БУГУ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үндээлеттинген.

1966 ч.
ИЮЛЬ
3
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 156 (6487)

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Өртээ 2 көп.

[illegible]артияның болгаш чазактың удуртукчулары-биле шериг академияларының доозукчуларының ужуражышкыны

Бистиң Төрээн чуртувуска, Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка кызыгаар чокка бердинген, Төрээн чурттуң болгаш улустуң мурнунга боттарының ыдыктыг хүлээлгезин алдарлыы-биле күүседиринге кажан-даа белен кайгамчык командирлерниң, политажылдакчыларның, шериг инженерлерниң болгаш бирги чергениң өске-даа тускай эртемниглерниң чаа отрядтары шериг академияларынга өөредилге чылын дооскаш, чурттуң Чепсектиг Күштеринге кирген. Кызымаккай болгаш шудургу өөредилге чылдары эрткен. Чаа-ла дээди шериг школаларының дыңнакчылары турганнары кезектерде болгаш корабльдерде чиик эвес, ынчалза-даа хүндүлүг офицер албаны манап турар.

Хоочун чаагай чаңчылды ёзугаар СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң чазаа ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң шериг академияларын доосканнарга алдар болдурган хүлээп алышкынны тургускан. Июль 1-де Кремльдиң Улуг ордузунга, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң хуралдаар залынга, шеригниң дээди өөредилге черлериниң дыңнакчылары, профессорлары, башкылары чыылган. Олар-биле кады акы-дуңмалышкы социалистиг чурттарның Совет Эвилелинге шериг эртемнерин шиңгээдип алган генералдары болгаш офицерлери.

Президиумга эштер Л. И. Брежнев, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, А. Н. Шелепин, В. В. Гришин, Д. Ф. Устинов, И. В. Капитонов, Б. Н. Пономарев кеступ кээрге, залда олурганнар үргүлчүлээн адыш часкаашкыны-биле уткаан. Президиумда олуттарда ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары В. Э. Дымшиц, М. Т. Ефремов, В. А. Кириллин, В. Н. Новиков, И. Т. Новиков, Л. В. Смирнов, Н. А. Тихонов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары М. П. Георгадзе, ССРЭ-ниң министрлери болгаш күрүне комитеттериниң даргалары, Совет Эвилелиниң маршалдары, тус-тус шериглерниң маршалдары, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң генералдары, адмиралдары болгаш офицерлери.

ССРЭ-ниң Камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы Р. Я. Малиновский эге сөзү-биле байырлалдыг хүлээп алышкынны ажыткан.

Камгалал министерствозунуң болгаш бодунуң мурнундан Р. Я. Малиновский шериг академияларын чедиишкинниг доосканы-биле холбаштыр доозукчуларга чүректиң ханызындан байыр чедирип, амыдыралга болгаш эки албан-дужаалга улуг чедиишкиннерни оларга күзээн.

Шериг кадрларын белеткээриниң шынарын экижидер талазы-биле Камгалал министерствозунуң мурнунга тургустунган сорулгаларының чедиишкинниг күүсеттинип турарын Төп Комитетке болгаш чазакка илеткээри меңээ таарымчалыг-дыр деп, министр чугаалаан.

Бо доозуп үндүрүүшкүннүң база бир онзагай чүүлү болза, командылал талазының дээди өөредилге черлерин дооскан офицерлер инженер-техниктиг бедик белеткелди, а инженер факультеттерин дооскан офицерлер эргежок чугула оператив-тактиктиг билиглерни болгаш командир чаңчылдарны шиңгээдип алганы болур. Доозуп үнген бүгү офицерлер марксизм-ленинизмниң ханы билиглери-биле чепсегленген.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXIII съездизи коммунистиг тургузуушкуннуң ээлчеглиг сорулгаларын тодарадып, чоокку 5 чылдарда бистиң чуртувустуң ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң хөгжүлдезиниң тодаргай программазын айыткан. Съездиге амгы делегей байдалының марксистиг-ленинчи ханы анализин берип, империализмниң, хамыктың мурнунда Американың Каттышкан Штаттарының, а ол ышкаш Европада оон кол эвилелчизи—Германияның Федеративтиг Республиказының агрессиг чоруунуң кедерээнин айыткан деп, Р. Я. Малиновский үргүлчүлеп чугаалаан.

Хосталгага ынакшылдыг вьетнам улуска удур АКШ-тың калыг-дошкун болгаш бужар-чүдек дайыны, делегейниң хөй чурттарында оон каржы үүлгедиглери, фашистиг рейхтиң кызыгаарларын катап тургузар дугайында ГФР-ниң ажык өжээнзирек, кызымаккай негелделери, атомнуг чепсекти канчап-даа тургаш болза холга кирип алыр дээр бонн милитаристерниң чүткүлү, тускай сан-медээлер-биле алырга, бөгүн чартык миллион кижи ажып турар шеригниң шуулелиңге оон улам өзүп турар чарыгдалдары —бо бүгү серемчилелди бүгү хемчег-биле бедидер, кезээде белен турарын, азы амгы үениң-биле чугаалаар чүве болза, стратегтиг ужур-дузаның ракеталарын дайынчы белен байдалга тургузарын, Төрээн чуртту болгаш акы-дуңмалышкы социалистиг чурттарны камгалаарынга доп-дораан туржуп шыдаар кылдыр шак ындыг байдалга Армияны болгаш Флотту тургузарын биске хүлээдип турар-дыр. Бир эвес империалистер дайынны өскүдүп үндүрерин диттигип келир болза, оларга удур шыңгыы харыы дораанна чайлаш чокка таваржыр апаар деп чүвени олар билип алзыннар.

Бистиң планетавыста хамыктың мурнунда Совет Эвилели болгаш оон Чепсектиг Күштери ышкаш, а ол ышкаш Варшава керээзиниң киржикчилери чурттар болгаш оларның армиялары ындыг сүртенчиг күштерниң туруп турарының ужурунда империалистер термоядролуг дайынның хулыйбазынче делегейни мынчага чедир кирип чыгап шыдавайн келгени кижи бүрүзүнге мырынай билдингир болур ужурлуг деп, министр демдеглээн.

Ол бүгүнүң дугайын доктаамал бодап чорууп ужурлуг, а кол чүүл болза, бодунуң албанында турар кижи бүрүзү бистиң Төрээн чуртувустуң камгалал күчүзүн быжыглаарынга бүгү-ле чүвени кылыр ужурлуг.

Доозукчулар, силерниң билииңер байлак деп чүве чугаа чок деп, Р. Я. Малиновский чугаалаан. Ынчалза-даа практиктиг дуржулгага байыттынган ханы билиглер силерниң мурнуңарга тургустунган сорулгаларның чедиишкинниг күүсеттинерин хандырып, чаагай ат-алдарны чедип алыр аргаларны силерниң кижи бүрүзүнге бээр деп чүвени утпаңар.

Командирниң, политажылдакчының болгаш шериг инженериниң чедиишкинниг ажыл-чорудулгазының чугула чүүлү болза кижизидилгелиг ажыл болур. Кижилерни кичээнгейлиг көөрү, чагыргазында турар кижиниң сеткил-сагыжын, оон психологиязын хандыр билири, дайынчылар дугайында сагыш салышкыны —бо бүгү кончуг шыңгыы факторлар-дыр. Командир-шериг начальниктери чагыргазында турарларның чүгле өөредилгези дээш эвес, харын база оларның политиктиг болгаш шериг кижизидилгези дээш, оларга мораль-дайынчы бедик шынарларны чаңчыктырары дээш харыылаар деп чүвени кезээде билип чоруур херек.

Офицерлерни ээлчеглиг доозуп үндүрүүшкүнү—ол дээрге шериг академияларының болгаш училищелериниң дыңнакчыларынга-даа база профессор-башкы болгаш доктаамал составка-даа улуг болуушкун-дур.

Сөөлгү чылдарның дургузунда профессор-башкы болгаш доктаамал состав офицер кадрларның белеткелиниң шынарын сайзырангайжыдар талазы-биле улуг ажылды кылган. Бистиң шериг өөредилге черлеривис амгы үеде кайгамчыктыг кадрлар-биле хандыртынган. Оларның улуг нуруузу дайынның школазын эрткен. хөй-хөйү эртемден аттарлыг болгаш чадаларлыг. Дайын дугайын чүгле номнардан, кино-чуруктардан болгаш улуг улустуң чугааларындан билир аныяктар шериг-өөредилге черлеринде өөренип турар болганда, ам үеде ол дугайын демдеглээри онза чугула.

Академияларның профессор-башкы болгаш доктаамал составы эрткен өөредилге чылында боттарының сорулгаларын ниитизи-биле чедиишкинниг күүсеткен.

Өөредилге чылының чедиишкинниг доозулганы-биле, дыңнакчыларның ээлчеглиг доозуушкуну-биле силерге база силерниң нүүрүңерде шериг өөредилге черлериниң бүгү профессор-башкы, доктаамал составынга байыр чедирерин болгаш бистиң алдарлыг Чепсектиг Күштеривиске кадрлар белеткээринге чаа-чаа улуг чедиишкиннерлиг болурун силер бүгүдеге күзээрин чөпшээреп көрүңер, эштер башкылар.

Түңнелинде Камгалал министри Чепсектиг күштерниң өмүнээзинден партияның Төп Комитединге болгаш Совет чазакка оларның дайынчыларга салып турар канчаар-даа аажок улуг доктаамал сагыш човаашкыны дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинни илергейлээн болгаш ССРЭ-ниң Чепсектиг күштериниң дайынчы аргалыын болгаш дайынчы белен чоруун улам бедик көдүрер база империалистиг араатаннарның кандыг-даа кыжаныгларындан Төрээн чурттуң, маадырлыг совет улустуң айыыл чок чоруун хандырар дээш, шериг албанның кижи бүрүзү хамаарышкан туружунга бүгү чүүлдерни кылыр дээрзин бүзүреткен.

Оон соонда М. В. Фрунзе аттыг шериг академиязын дооскан майор Л. Рязанов чүве чугаалаан. Ол мынча дээн:

— Бистиң Чепсектиг күштеривиске партияның XXIII съездизиниң бергени бедик үнелели дээш, оларның адрезинге чугаалаан чылыг, чүректиң ханызындан үнген сөстер дээш армияның болгаш флоттуң дайынчылары канчаар-даа аажок улуг чоргаарадды сеткип турар.

Вьетнам улуска удур Американың Каттышкан Штаттарының дээрбечи дайыны, революстуг Кубага удур чөңгээлер, барыын-герман империализмниң реваншистиг чүткүлдери тайбынның херээнге кайы хире шыңгыы айыылдыг болуп турарын бистер эки билип турар бис. Ындыг байдалдарда совет офицерлерниң, бүгү дайынчы составтың эң чугула хүлээлгези болза серемчилелди улам бедидери, дайынчы мергежилди соксаал чокка сайзырадыры, социалистиг Төрээн чурттуң камгалалының үргүлчү белен турарын хандырары болур.

Чепсээн көөргеттинген чаа дайынның кыпсыкчылары мынча деп билип алзыннар: бистер, совет армияның болгаш флоттуң офицерлери, боттарывыстың социалистиг Ада-чуртувуска амы-тынывыстан артык ынак бис база ону төлептиг болгаш алдарлыы-биле камгалаарынга минута санында белен бис.

Совет Чепсектиг күштерниң дайынчы күчүзүн бедидеринге, чагыргавыста дайынчыларны өөрединге болгаш кижизидеринге, оларга бедик мораль-политиктиг болгаш дайынчы мөзү-шынарларны сиңниктиреринге, шеригниң сагылга-чурумун быжыглаарынга бистер боттарывыстың бүгү күжүвүстү, билиивисти болгаш энергиявысты бээр бис.

Социалистиг чурттарның армияларындан совет шериг академияларын дооскан генералдарның болгаш офицерлерниң өмүнээзинден Герман Демократтыг Республиканың Улустуң Национал Армиязының полковниги, шериг академияларының бирээзин дооскан Хорст Скерр чүве чугаалаан. Совет Чепсектиг күштерниң академияларынга өөренир арганы социалистиг чурттарның армияларының дайынчыларынга бергени дээш СЭКП ТК-зынга болгаш Совет чазакка ол изии-биле өөрүп четтирген.

— ССРЭ-ниң дээди шериг-өөредилге черлеринге өөредилге бистиң кижи бүрүвүстүң амыдыралында улуг болуушкун болур — деп, ол чугаалаан.

Бистиң партияларывыстың болгаш улустарывыстың аразында найырал хүн бүрүде өзүп база быжыгып турарын бистер бүгү-ле сагыш-сеткиливистен медереп билип турган бис. Ол найырал чүс-чүс чылдарда чурттаар база бистиң чурттарывыска социализмни болгаш коммунизмни тургузарын хандырарынга бистиң сорулгаларывыстың болгаш чүткүлдеривистиң чаңгыс аай болуру-биле быжыглаттынар.

Американың Каттышкан Штаттарының дайынзырак бөлүктери болгаш Германияның Федеративтиг Республиказының өжээнзиректери делегей байдалын улам улуу-биле чидиглендирип турар амгы байдалдарда бистер боттарывыстың Чепсектиг күштеривистиң дайынчы белен болурун бүгү хемчеглер-биле бедидер, социалистиг чурттарның армияларының дайынчы кады ажылдажылгазын быжыглаар хүлээлгелиг бис.

Профессор Жуковский аттыг шериг-агаар инженер академиязының кафедра начальниги, инженер-полковник А. Тарасенков шериг академияларының профессор-башкы составының өмүнээзинден дээди шериг школазының дугайында доктаамал сагыш салыышкын дээш Коммунистиг партияга, оон ленинчи ТК-зынга болгаш Совет чазакка ханы өөрүп четтиргенин илергейлээн.

Чурттуң камгаланыр күчүзүн улам ыңай быжыглаарының сорулгаларын шиитпирлээринге шериг академияларының чугула ролюн демдеглевишаан, эш Тарасенков мынча дээн:

— Бистер шериг специалистерин белеткээриниң шынарын могаг-шылаг чокка бедидер бис, марксисчи-ленинчи теория-биле болгаш эртемниң база техниканың эң чаа чедиишкиннериниң деңнелинде турар билиглер-биле чепсегленген, бистиң чепсек талазы-биле акы-дуңмаларывыс-биле кады социалистиг дем-каттыштырылганың чурттарының айыыл чок чоруун болгаш күрүне эрге-ажыктарын идегелдии-биле хандырып шыдаар аргаларлыг, коммунизм херээнге кызыгаар чокка бердинген. бүгү тала-биле сайзыралдыг офицерлерни белеткээр бис.

Чыылганнарның чылыы-биле уткааны. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев хүлээп алышкынга чүве чугаалаан.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эштер!

Бистиң алдарлыг Чепсектиг Күштеривистиң офицерлериниң чаа улуг отрядын доостуруп үндүрген чугула болуушкунну бөгүн демдеглеп турар-дыр бис. Командирлерниң, политажылдакчыларның, инженерлерниң болгаш бедик мергежилдиг өске-даа специалистерниң кайгамчыктыг кадрлары Совет Армияда немежип кирген.

Партияның Төп Комитединиң болгаш Совет чазактың мурнундан силерге өөредилге доосканыңар-биле холбаштыр байыр чедирерин, бистиң социалистиг күрүневистиң Чепсектиг Күштерин улам ыңай быжыглаар талазы-биле ам болур хүндүлүг болгаш ынчанмыже күжениишкинниг ажылыңарга силерниң улуг чедиишкиннерлиг болуруңарны күзеп каарын чөпшээреп көрүңер. Боттарыңарның хуула амыдырал-чуртталгаңарга база улуг аас-кежиктиг болуруңарны силерге күзеп каарын чөпшээреп көрүңер.

Социалистиг күрүнелерниң акы-дуңма армияларының совет шериг академияларын дооскан офицерлериниң Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң офицерлери-биле кады бо залда баштайгы удаа олуржуп турары бо эвес болгай. Дээди шериг эртемин алганыңар-биле холбаштыр силерге, социалистиг чурттардан дайынчы өңнүктерге болгаш эштерге чүректиң ханызындан байыр чедирерин база силерниң күрүнелериңерниң армияларының дайынчы күчүзүн улам ыңай бедидериниң болгаш бүгү социалистиг дем кадылгазының чурттарының идегелдиг камгалалын база айыыл чок чоруун хандырарының херээнге силерниң үре-түңнелдиг ажылдаарыңарны күзеп каарын чөпшээреп көрүңер.

Боттарының башкыларының болгаш кижизидикчилериниң дугайында, күжүн, бодунуң бүгү арга-мергежилин, бодунуң бүгү талантызын кижилерни кижизидеринге, кадрларны доруктуруп өстүреринге харам чокка берип турар кижилерниң дугайында тураскаалды совет кижилер өөрүшкүлүг чылыг сеткил-биле бүгү чурттаалгазында үргүлчү кадагалап чоруур. Шериг академияларының башкылары болгаш профессорлары, командылаар составы, партия болгаш хөй-ниити организацияларының удуртукчулары бо залда олуржуп турар-дыр. оларның дыка хөйү бистиң алдарлыг армиявыстың офицерлерин белеткээринге боттарының бүгү амыдырал-чурттаалгазын берип келген. Социалистиг күрүнениң Чепсектиг Күштерин тургузарының болгаш быжыглаарының улуг херээнге бараан болуп турар оларның улуг, чаагай болгаш үре-түңнелдиг ажылы дээш шеригниң дээди өөредилге черлериниң профессор-башкы составынга болгаш бүгү ажылдакчыларынга мында олуржуп турар бүгү кижилерниң мурнундан ханы өөрүп четтиришкинни илередирин чөпшээреп көрүңер.

Эштер! Коммунистиг партия, оон үндезилекчизи В. И. Ленин социалистиг күрүнениң Чепсектиг күштерин пролетариаттың бүгү революсчу аңгы демиселиниң эң чугула факторларының бирээзи кылдыр кезээде ынчалдыр көрүп келген. Чепсектиг Күштерин тургузарын болгаш быжыглаарын В. И. Ленин эң-не амыдыралчы эргежок чугула чүүлдерниң бирээзи, ажылчын аңгының кол сорулгаларының бирээзи кылдыр көрген. Ажылчын аңгы бодунуң арга-мергежилин чүгле мөлчүкчүлерни дүжүрерде эвес, харын бодунуң чаалап алышкыннарын хандырарда база бүзүредир ужурлуг деп ол чугаалаан. «Кандыг-даа революция, бир эвес ол камгаланып билир болза, чүгле ынчан чогуур үнелиг болур» деп В. И. Ленин айтып чораан. Оон-биле кады В. И. Ленин Совет Армияның улуг интернационалчы сорулгаларын кезээде онзалап демдеглеп чораан.

Чурттуң камгалалын быжыглаар дугайында, бистиң Чепсектиг Күштеривисти сайзырангайжыдар дугайында улуг Ленинниң чагыын Коммунистиг партия төлептии-биле болгаш билдилии-биле күүседип келген болгаш күүседип-даа турар. Совет күрүнениң бүгү төөгүзүнүң дургузунда партия болза Армия болгаш Флот тургузуушкунун, шеригниң составын бодунуң социалистиг Төрээн чуртунга кызыгаар чок бердинишкинниин, бедик медерелдиин, офицер болгаш дайынчы бүрүзү совет улустуң улуг чаалап алышкыннарын камгалаарының херээнге бодунуң бедик хүлээлгезин ханы билириниң ёзузунга белеткээрин болгаш кижизидерин кошкаш дивес кылдыр удуртуп турар. Хамааты болгаш Ада-чурттуң Улуг дайыннарының чылдарында империалистерниң биске доңнаштырган аар-берге шылгалдаларын бистиң Чепсектиг Күштеривис партияның удуртулгазы-биле алдарлыг тудуп эрткен. Олар ол шылгалдалардан улам-на канналган, күчүлүг болуп, кандыг-даа агрессорлардан Төрээн чуртту идегелдиг камгалап шыдаар арга-мергежилдиг болуп үнген.

Бистиң үевисте делегей болуушкуннары социализмге, тайбыңга болгаш депшилгеге ажыктыг кылдыр хөгжүп турар. Ынчалзажок революсчу серемчилелди болгаш чурттуң камгалал күчүзүн быжыглаар талазы-биле күжениишкиннерни кошкадыптар болза, бистиң талавыстан өршээл чок алдагдалды кылганывыс ол болур ийик. Амдызында империализм турбушаан турда, кезээде белен турар, бүрүн мобилизастаттынган белен байдалга туруп, бистиң шериг күчүвүстү соксаал чок быжыглаар ужурлуг бис дээрзин марксисчи-ленинчи теория, бистиң дуржулгавыс өөредип турар. Чепсектиг Күштериниң күчүзүн улгаттырарынга совет улус күжүн-даа, херенгилерин-даа харамнанмас.

Капитализмниң ниити кризизиниң ханылаашкыны, оон чөрүлдээлериниң чидигленишкини империализмниң авантюризминиң болгаш агрессчи чоруунуң күштелиринге чедиргени ам онза илдең. АКШ-тың Вьетнамда соксавайн турар кем-буруулуг, араатанзыг дайыны, революсчу Кубага удур америк аг-шеригниң чаа-чаа өнчүк-чөңгээлери, барыын-герман адаанзырактар-биле америк империализмниң чүректиң ханызындан кедергей найыралдажышкыны болгаш империалистерниң өске-даа хөй-хөй үүлгедиглери база бодалдары чурттуң камгалалын быжыглаарынга, Совет Армияның тургузуун сайзырангайжыдарынга, күчү-шыдалын күштелдиринге болгаш кадрларын кижизидеринге хамаарыштыр боттарывыстың кичээнгейивисти, сагыш салышкынывысты болгаш күжениишкиннеривисти кошкадыр кандыг-даа эргени бистерге бербейн турар.

Бистиң улус улуг дуржулгалыг болгаш империализмниң кара сагыштыг база кадыг-дошкун үүлгедиглеринге хамаарыштыр чүнү-даа утпаан. Империалистиг гитлерчи Германияның Совет Эвилелинче дээрбечи ёзу-биле халдаанындан бээр болгаш совет улустуң Ада-чурттуң Улуг дайыны эгелээн үеден бээр каш хүннер мурнунда таптыг-ла 25 чыл болду.

Бодунуң бүгү хөй чүс чыл төөгүзүнүң дургузунда эң-не аар-берге шылгалдалар бо дайынга бистиң улустуң улуг-хуузунга таварышкан. Ынчалзажок Коммунистиг партиязынга кижизиттирген совет улус бодунуң холу-биле тургузуп алганы политиктиг болгаш экономиктиг күчүлүг тургузуунга, бодунуң Чепсектиг Күштеринге даянып алгаш, ол шылгалдаларның үезинде кара-сагыштыг, кадыг-дошкун болгаш күштүг дайзынның мурнунга дискек кырынга олурбаан. Совет улус кайгамчык чаагай эрес-шудургузун, турушттуун. улуг угаанныын болгаш чижеглээр чүве чок маадырлыын көргүскен. Совет улус чүгле бодунуң Ада-чуртун эвес, харын хөй-хөй улустарның амы-тынын, хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалап алган. фашистиг дарлалдан бүгү кижи төрелгетенни чарып алган.

Делегейниң ийиги дайынының төнчүзү болгаш ниити түңнелдери бүгүдеге эки билдингир. Барыын талыының чамдык черлеринде дайынның уткашынарын болгаш бистиң тиилелгелеривистиң ужур-дузазын хажыдарын оралдажып турар «шинчилекчилер» тыптып турарын маңаа хамаарыштыр улуг хараадашкын-биле демдеглээр апаар. Чөгенчиг кызымактар-дыр ийин! Кым-на делегейниң ийиги дайынының кичээндириглерин шиңгээдип албаан болдур, кым-на бистиң совет тургузугнуң быжыын, бүгү социалистиг лагерьниң күчүзүн чепсектиң күжү-биле база катап шенээрин күзеп турар болдур, ону герман фашизмниң болгаш оон бүгү өмээржикчилериниң хуу-салымы чайлаш чок манап турар.

Дайын бистиң партиявысты болгаш бүгү совет улусту хөй чүвеге өөреткен. Империализмниң агрессчи чоруу күштелип турар амгы байдалдарда күрүнениң камгаланыр күчүзүн могаг чок быжыглаарын Совет чазак болгаш бүгү улус бодунуң ыдыктыг хүлээлгези деп санап турар. Экономиканың, эртемниң болгаш техниканың хөгжүлдезиниң чедиишкиннери болза армияны болгаш флотту эң чаа чепсеглээшкин-биле хандырарынга, Чепсектиг Күштерниң үндезин эде организастаашкынын чорударынга күчүлүг, шынар талазы-биле чаа материал-техниктиг баазаны тургузуп алырының аргазын биске берген. Совет Армия эң-не чаа шериг техниказы-биле ам үеде четче хандыртынган болгаш империалистиг күрүнелерниң армияларындан артык күштүг болуп турар.

Бүгү совет кижилер бистиң эртемденнеривиске, конструкторларывыска, ажылчыннарывыска, инженерлеривиске болгаш техниктеривиске — боттарының күш-ажылы болгаш талантызы-биле бистиң армиявыстың бирги чергениң чепсеглээшкинин тургусканы бүгү-ле кижилерге чүректиң ханызындан өөрүп четтиргениниң сеткили-биле долдунган.

Бистиң чуртувустуң шериг күчүзүнүң дугайын бис мактаныр азы кым-бир кижини коргудар дээш база катап сагындырар ужурлуг болбайн турар бис. Оон дугайын, хамыктың мурнунда, чүвениң боттуг байдалдары ам үеде ындыг бооп турар боорга чугаалап турар бис. Шериг техниказының эң чаа хевирлери-биле бистиң артык шынарлыывыс — ол дээрге факт-тыр эштер, а факт—маргыш чок чүве болгай.

АКШ-тың чамдык генералдары болгаш харын күрүнениң харыысалгалыг ажылдакчылары безин каржы-хажагай чорукче киргеш, чүвени хөлүн эртир чиик болгаш кичээнгей чок дедир бадыткап база АКШ-тың шериг күчүзүн бүгү-ле аргалар-биле мактап турар боорга бо теманы база катап чугаалаар ужурлуг апаар-дыр.

Оларда эң-не «бүгү чүвени көрүп каар» спутник-шпионнар, «эң-не хөй санныг ракеталар», «эң-не туттурбас суг адааның хемелери» болгаш өске-даа чүүлдер бар дээр дугайында янзы-бүрү хевирниң чугаа-сооттары ам үеде АКШ-та аажок хөй тарап турар. Ынчалзажок ол дээрге, чымчадыр чугаалаарга, боттуг чүүлге дүүшпес, чүге дээрге ол чугааларның авторлары Совет Эвилели кандыг ракеталарлыгыл, кандыг спутниктерлигил, кандыг суг адааның хемелерлигил база амгы үениң өске-даа кандыг техниктигил дээрзин билбес ындыг тенектерге илеле-ле идегеп турар. Ынчаарга, Совет Армия кандыг чаа чепсектерлигил дээр дугайын сагыш даап чугаалап турар өске үннер ында база дыңналып турары-ла шын. Оон-биле кады оларның хайгааралын дыка хөй чүүлдер ажыттап турар, ынчалза-даа олар принцип талазы-биле чаңгыс-ла чүүлдү: Совет Эвилелинде болгаш оон армиязында чыл бүрүде-ле амгы үениң дайынчы техниказының чаа сүртенчиг хевирлери эвээш эвес көстүп кээп турар, оон дузазы-биле өйүн эртир калчаараан кандыг-даа агрессорну дүргени-биле «угаан киирип» болур дээр дугайын часпааннар. Шын чүве, шынныг-ла болгай, эштер. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Коммунистиг партия, Төп Комитет болгаш Совет чазак бистиң армиявыстың күжү болгаш дайынчы белеткелин кандыг-даа агрессорну чылча шаварынга бүрүн четчир турзун дээш моон соңгаар-даа, чүнү-даа харамнанмас. Чурттуң камгаланыр күчүзүн быжыглаар талазы-биле ындыг угланыышкынны чорударынга бистиң партиявысты бүгү совет улустуң оон политиказын бир эп-сеткилдиг хүлээп көрүп турары болгаш деткимчези сорук киирип турар.

Ынчалза-даа эштер, бистиң армиявыс чеже-даа эки чепсегленген болза, ол кандыг-даа техникалыг болза, чүгле чаңгыс ол четпес деп чүве шуут-ла илдең-дир. Эң-не сайзырангай чепсектиг, эки шериг организациялыг бооп болур, ынчалза-даа армия эки белеткеттинген, партия болгаш улуска кызыгаар чок бердинген шериг кадрлары-биле четче хандыртынмаан болур болза, херектиң чедиишкинниг болурунга бистиң бүзүрээр эргевис чок. Бистиң партиявыс болгаш Совет күрүне бодунуң эң улуг чаалап алышкыннарының бирээзинге, ам үеде бистиң Төрээн чуртувус делегейде эң-не эки шериг кадрларының четчир санныы-биле хандыртынганынга чоргаарланып эргелиг. Бо дээрге, бистиң улуг хереевис —коммунизмниң хереэ чер кырында быжыг болгаш кандыг-даа дайзыннар, кандыг-даа душ болур таварылгалар аңаа коргунчуг эвес дээрзинге үндезин магадылалдар-биле чергелештир база бир ылаптыг магадылал-дыр.

Дайынчы херектери, дайынчы идеялары болгаш концепциялары амгы үениң шериг эртеминиң болгаш уран аргазының дээдизи болуп турар полководчуларның улуг отряды бисте бар. Шериг кезектерин башкарарынга болгаш дайынчыларны кижизидеринге билдилиин болгаш төлептиин бүгү ниити хүлээп көрген шак ындыг хөй санныг офицерлер корпузу бисте бар. Бисте старшиналарның болгаш офицерлерниң чүгле адааргап болур хире шак ындыг эки составы бар. Мен маадырлыг совет солдаттың дугайын, оон дайынчы болгаш моральдыг шынарларының дугайын чугаалавайн-дыр мен—бо талазы-биле хөй ханы утказыг сөстерни чугаалап болур ийик. Ынчалза-даа маңаа оон ажыы чок-тур. Чүге дээрге, совет солдат кандыгыл, ол дугайы бүгү делегейге билдингир. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, совет улустуң ынаныштыы-биле даянып болуру ындыг армия бисте бар-дыр, эштер: ол армия бодунуң херээн билир болгаш күүседир.

Бисте болганчок-ла чугаалап турары ышкаш, ол армияның үндезининде, оон кол ээзинде коммунистер болгаш комсомолчулар, офицерлер, генералдар болгаш адмиралдар туруп турар. Бистиң партиявыс ол кадрларны бедии-биле үнелеп турар болгаш оларны үргүлчү долдурар төлээде, оларның чогаадыкчы болгаш ажык-дузалыг ажыл-чорудулгазынга, профессионалдыг болгаш политиктиг белеткелин бедидеринге бүгү-ле чүүлдү кылып турар. Командир составы, бистиң бүгү армиявыс бүгү улустуң ынакшылы болгаш сагыш човаашкыны-биле бүргеткен. **Үргүлчү ындыг турган-даа, моон соңгаар ындыг болур-даа.** Аңаа силер Төп Комитетке болгаш Совет чазакка долузу-биле ынанып болур силер. Ынчаар кылбышаан, бистиң армиявысты херек кырында хөгжүдер болгаш күштелдирер төлээде, оон кадрларын белеткээр, ол кадрлар **«...кажан хереглеттине бергенде,** армияга ажылдап болур — ол дээрге ёзулуг-ла чугула...» дээрзин биске өөреткен Владимир Ильич Ленинниң улуг чагыын бистиң партиявыс шыңгыызы-биле эдерип турар (чог., 4-кү үндүрүлгези, том 33, арын 174). В. И. Ленинниң ол айтышкыны бөгүн онза чугула дыңналып турар. Бир эвес биске армияны шериг байдалынга тургузары хереглеттине берзе, ол таварылгада четчир санныг шериг кадрларлыг болур төлээде, биске ол дугайында сагыш салыр херек. Ынчаарга, кым-даа далаштырып, албадап шыдавас — шериг кадрлар хереглеттинер хирези-биле бисте бар.

Оон-биле чергелештир, улуг техниктиг депшилгениң болгаш шериг хереэниң хөгжүлдезиниң бистиң үевисте шериг кадрлары бодунуң хөгжүлдезинге чаңгыс черге турбас дээрзин бодаар ужурлуг бис, эштер. Кым-на билиглерниң эрги чүктээ-биле болгаш эрткен үениң дуржулгазы-биле чурттаарын бодап турар болдур, ол кижи башкарарының сорулгаларын амгы үениң-биле шиитпирлеп шыдавас апаар.

Совет дайынчыларның хүндүлүг күш-ажылын СЭКП-ниң XXIII съездизи канчаар бедии-биле үнелээнин билир болгай силер. Бо дээрге чугаажок алдарлыг үнелел-дир. Ол. Чепсектиг Күштерниң бүгү составынга алдарны чүгле көргүзүп турар эвес, харын солдаттан маршалга чедир бүгү дайынчыларны армияның болгаш Флоттуң күчү-күжүн быжыглаары дээш демиселге улам улуг энергияны болгаш күжениишкиннерни көргүзерин хүлээндирип турар.

Шериглерни өөредири болгаш кижизидери үргүлчү нарын херек болуп турган. Силер дээди школаны чаа-ла дооскан болгаш амгы үениң быжыг билиглерин алган-дыр силер. Шеригге силерниң баарыңар дээрге оларның белеткелинге чогуур салдарны чугаажок чедирер. Шериглерни өөредириниң нарын херээн дүрген шиңгээдип алырын, бодунуң билиглерин чагыртып турары шериглерге дамчыдып бээр мергежилдиг болурун, бодунуң херээниң мастерлери болурун, бүгү-ле чаа чүүлдүн, бүгү составты өөредиринде болгаш кижизидеринде бар турар мурнакчы чүүлдүн херек кырында эдилекчилери болурун силерге күзээр ийик мен.

Төрээн чуртту камгалаар — эң-не ыдыктыг херекти партия болгаш совет улус бистиң армиявыска идегеп турар. Коммунизм тургузукчуларының тайбың күш-ажылын камгалаар улуг алдарга төлептиг болуру — ол сорулгадан хүндүлүг чүве чок!

Нарын боо-чепсекти ажыглаары дээрге он-он, чүс-чүс, а чамдыкта муң-муң кижилерниң билдилиг, дугурушкан болгаш ылаптыг хөделиишкиннеринден хамааржып турар боо-чепсек-биле кажан бистиң армиявыс дээди черге-биле хандыртынган байдалдарда эң улуг харыысалгалыг болгаш күүселделиг чорук онза чугула ужур-дузалыг болуп турар. Армияның болгаш Флоттуң бүгү составының бузулбас чаңгыс эви улам быжыг болзун, шериглерниң организастыы болгаш дайынчы белеткели улам бедик болзун дээш, чаңгыс аай удуртулганы быжыглаары-биле чергелештир, партия-политиктиг ажылды бүгү хемчег-биле экижидери чугула.

Шериглерниң бүгү составынга сөөлгү чылдарда болгулаан шынар талазының ол өскерилгелерин политиктиг ажылга өөренип көрбейн барып болбас. Улам-на бедик эртем-билиглиг, хөй мергежилдиг, сонуургалдары болгаш негелделери өзүп турар аныяк оолдар ам шеригге келдиртип турар. Армияның болгаш Флоттуң солдаттарының болгаш сержантыларының хөй кезии дээди, ортумак болгаш дооспаан ортумак эртемниг дээрзи магалыг-дыр. Бүгү составтың эртем-билии, культуразы, ниити сайзыралы, оон сагыш-сеткил негелделери өскени-биле кады, кижилер-биле кижизидилге ажылының шынары бедиир, оон хевирлери болгаш методтары сайзырангайжыыр ужурлуг.

Ол болза командирлерден, политажылдакчылардан, бүгү офицерлерден политиктиг быжыг тура-соруктугу, бүгү талалыг билигни, кижилерге бодамчалыг хамаарылганы, педагогиктиг мергежилди негеп турар дээрзи черле билдингир. Дайынчыларны кижизидери — офицер бүрүзүнүң шиңгээдип алыр ужурлуг бодунуң чергезинде уран чүүл, ындыг болурда нарын уран чүүл-дүр.

Совет Чепсектиг Күштерниң күжү болгаш быжыы бүгү шериг албанныгларның бодунуң патриоттуг херээн бедик медерелдии-биле билиринге, ханы идейлиг бүзүрелге, коммунизмниң идеалдарынга кызыгаар чок бердингенинге үндезилеттинген. Бистиң армияның чаңнык-диңмиттиг ол боо-чепсээ оон тургустунганының баштайгы хүннеринден бээр дайзыннарны тиилээринге үргүлчү дузалап келген. Ынчалза-даа, өске кандыг-даа боо-чепсек ышкаш, үргүлчүнүң дайынчы белеткелинге ол турар ужурлуг. Совет дайынчы бүрүзүн берге шылгалдаларга чүгле техника талазы-биле эвес, харын политика талазы-биле, сагыш-сеткил болгаш күш-дамыр талазы-биле белеткээри эки тургустунган партия-политиктиг ажыл чокка таарышпас.

Мынчангаш шериг херээниң эртем-билиглиг тускай эртемниглерин белеткевишаан, шериг-өөредилге черлери, партия болгаш комсомол организациялары дыңнакчыларның кижизидеринче, оларның идейлиг каннылышкынын бедидеринче, өөредилгени дооскаш, шериглерге эң берге ажылга — мурнуку нарын одуругга, ынчалза-даа шериг кижиниң хүндүлүг профессиязы ажылга баар чүткүлдү оларга сиңниктиреринче улуг кичээнгей салыр хүлээлгелиг. Шериг-өөредилге черлери шериглер-биле улам сырый харылзаалыг болуп, оларның өөреткен кижилери дайынчы албанны канчаар күүседип турарын үргүлчү сонуургаар ужурлуг. Кайгамчыктыг кадрларлыг болгаш эки материал баазалыг дээди шериг өөредилге черлери шериг эртемин хөгжүдеринге, шериг тургузуушкунунуң болгаш шериг теориязының чугула айтырыгларын шиитпирлээринге, чаа техниканы тургузарынга болгаш ону ажыглаарының эң эки аргаларын дилеп тыварынга улуг салышкынны киирер хүлээлгелиг. Бистиң чурттуң шериг өөредилге черлери бо улуг сорулгаларны алдарлыы-биле күүседип шыдаар дээрзинге бүзүрелди илередирин чөпшээреп көрүңер!

Эштер!

Бир эвес силер. боттарыңарның хөй-хөй муң, миллион-миллион эш-өөрүңер ышкаш, шериг форманы хамааты форма-биле солааш, боттарыңарны, боттарыңарның билиглериңерни фабрикаларга, заводтарга болгаш бистиң Төрээн чуртувустуң ховуларынга күш-ажылга бараалгадыр арга бөгүн силерге бар болур болза, бис шуптувус силерге улуг ханыышкын-

(Төнчүзү 2-ги арында).

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазының төнчүзү

(Эгези 1-ги арында).

биле байыр чедирер ийик бис. Ол кайгамчык-ла эки болур ийик, эштер. Ынчалза-даа ам үеде ону ынчаар кылыры болдунмас. Бистиң үениң бергези, аңгылар демиселиниң чайгылыш чок хөөйлулары болгаш хамыктың мурнунда улустарны дарлап, кулданырынче болгаш дайыннарже империализмниң чүткүлү болза чоннуң чамдык кезээ, ылаңгыя эң-не идепкейлиг болгаш күштүг кезээ бодунуң күш-ажылын, бодунуң угаанын, бодунуң талантызын, бодунуң амыдыралын шериг уран чүүлүнге, бодунуң Ада-чуртунуң чепсектиг камгалалының херээнге берген турарын бистен-даа, тайбың, социализм, хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш демисежип турар улустардан-даа негеп турар.

Силерниң акы-дуңмаларыңар, өңнүктериңер болгаш эштериңер — ажылчыннар, тараачыннар болгаш бистиң интеллигенциявыс хамааты күш-ажылга силерни чүгле солуур эвес, харын күш-ажылга боттарының маадырлыг чоруктары-биле, эртемге болгаш техникага чедиишкиннери-биле улустуң силерге бүзүрээни Чепсектиг Күштерниң күчүзүн быжыглаар дээш, Совет Армияның дайынчылары Төрээн чуртун, совет улустуң аас-кежиин болгаш сорукттуг күш-ажылын билиг мергежили-биле болгаш эрес маадырлыы-биле камгалаарынче оларны сорук киирер дээш бүгү-ле чүвени кылып турар дээрзин силер эки билир болгай силер.

Коммунистиг ниитилелдиң материал-техниктиг баазазын тургузар талазы-биле бистиң ажыл-херектеривистиң дугайы чоокта чаа Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXIII съездизинге болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле соңгулда кампаниязы чорупп турда хөйү-биле чугаалаттынган. Чаа беш чылда коммунистиг тургузуушкун талазы-биле улуг болгаш ооң-биле кады боттуг программаны съезд хүлээп алганын билир болгай силер. Коммунистиг партияның XXIII съездизиниң шиитпирлерин совет улус изиг-биле болгаш чаңгыс эп-сеткил-биле чүүлдүгзүнүп көрген. ССРЭ-ниң Дээди Совединге чаа болган соңгулданың түңнелдери ол дугайын бүзүреңдиг-биле чугаалап турар.

Соңгулда хүнүнүң мурнундагы бедик политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкей, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң блогунуң кандидаттары дээш соңгукчуларның чаңгыс эп-сеткилдиг бадылааашкыны — бо бүгү дээрге бодунуң Коммунистиг партиязын долгандыр совет улустуң быжыг каттыжышкынының илерээшкини, партияның политиказы улустуң негелдезин, ооң бодалын болгаш күзел-соруун ханызы-биле илередип турарының херечизи болур.

Бистиң бөгүнгү хүн бүрү ажыл-херектеривистиң эки илерели чүдел дизе, кайда-даа, каяа-даа — бистиң улуг чуртувустуң хоорайларында болгаш суурларында, бүгү областарында, крайларында болгаш республикаларында — совет кижилер Коммунистиг партиязының ажылдап кылган улуг чаагай планнарын боттандырар дээш эки хөөн-биле бүзүреңдиг, шөлээн болгаш ооң-биле кады улуг энергия-биле ажылдап турарында.

Бистиң үлетпүрүвүс бо чылдың беш айларының планын 104 хуу күүсеткен. Үлетпүр эрткен чылдың ол-ла үези-биле деңнээрге 8 хуу хөй продукцияны бүдүрүп үндүрген. Үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планы база ажыр күүсеттинген. Чурттуң демир орук, далай, хем, агаар транспортунуң чүък дажылгазы өскен. Капитал тудугнуң, ылаңгыя кол фондуларны ажыглалга киирери бо чартык чылдың онаалдаларындан хоожудан турары шын-на харын. Төп Комитет болгаш чазак тудугда байдалды эдер болгаш бо чылда тудуг ажылдарының айыткан планнарын күүседирин чедип алыр дээш хемчеглерни ап турар.

СЭКП ТК-ның март (1965 чыл) Пленумунуң соонда көдээ ажыл-агый көдүрлүүшкүннүң оруунче быжыы-биле кирген. Эрткен чылда, агаар-бойдустуң таарымча чок байдалдары турзажок, колхозтарның болгаш совхозтарның бүдүрүлге база ажыл-агый түңнелдери, ылаңгыя мал ажылының талазы-биле элээн хөй көргүзүглер эрткен бүгү чылдарнындан дээре болган. Көдээ ажыл-агыйда 1965 чылдың түңнелдерин ТК-ның март Пленумунга партияның ажылдап кылганы көдээ ажыл-агый талазы-биле экономиктиг политиканың ханы амыдыралчы күштүүн бүзүреңдиг бадыткал кылдыр үнелеп көөрүнүң бүгү барымдаалары бисте бар.

Көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери бо чылды база улуг күзел ханыышкыны болгаш эки түңнелдер-биле эгелээн. Бо чылдың бирги чартыында мал ажылының продукциязының улам ыңайгы өзүлдези көстүп турар. Мал ажылының продуктуларын садып алырының чартык чылда көрдүнген күрүне планы хуусаа бетинде күүсеттинген.

Ам чурттуң хөй-хөй районнарында колхозтар болгаш совхозтар тараа культураларын, ногааларны болгаш чимистерни ажаап алырын эгелээн. Соңгу Кавказта, Украинада болгаш Молдавияда эки дүжүттү өстүрген. Уралда, Сибирьде болгаш Казахстанда тарылга таарымча чок байдалда өзүп турар. Баш удур керүүшкүннүң шуут түңнелин үндүрери ам-даа элек болбайн аан. Ынчалза-даа херектиң байдалы көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң күш-ажылы болгаш энергиязы оларның идегелдерин болгаш саналгаларын бадыткап турар кылдыр тургустунуп турар.

Иштики ажыл-херектер-биле кады партияның Төп Комитеди болгаш чазак делегей байдалының айтырыгларынче хөй кичээнгейни көрүндүрүп турар. Колдуунда америк империализмниң агрессчи үүлгедиглериниң уржуунда делегей байдалы ниитизи-биле дүшкүүрлүг болуп артары үргүлчүлевишаан.

Тайбыңның салым-чолунуң дугайында сагыш салыышкынын илергейлеп турар бүгү улустарның, бүгү күрүнелерниң болгаш чазактарның кичээнгейи Вьетнамда болуушкуннарже хандыттынган. АКШ-тың башкарыкчы бөлүктериниң Вьетнамда дайынын улам ыңай калбартып турары онза дүвүрээзинни болдуруп турар.

Бодунуң империалистиг угланыышкыны-биле чорупп турган, хөй удаа таварышкан аштырыышкынналарының болгаш чедимче чок чоруунуң уламындан каржыланган америк агрессорлар Вьетнамның Демократтыг Республиказынга удур чаа база дагын эң дерзии хоратан үүлгедиглерни кылып, Ханой хоорайның болгаш Хайфон порттуң кыдыгларын араатанзыг ёзу-биле бомбалап турган.

Мынчангаш АКШ-тың чазаа вьетнам улуска удур дайынын «калбартып алгыдарының» талазы-биле бодунуң кем-буруулуг политиказының чаа, улам-на айыылдыг чадазынче көдүрлүп турар-дыр. Америк империализмниң ол үүлгедиглери АКШ бодун делегей жандармы кылдыр көргүзүп турарын бүгү делегейге база дагын көрүп турар.

Америк империализмниң чаа дээрбечи үүлгедиглери делегейниң бүгү-ле ак сеткилдиг кижилериниң килеңнээшкининиң шуурганын хайныктырган. Америк аг-шеригниң кылган кемниг үүлгедиглеринден Каттышкан Штаттарның чоок эвилелчилери безин аңгыланып турар. АКШ-тың ат-сураа ам ышкаш кажан-даа ынчалдыр дорайтап бадып көрбээн.

АКШ-тың чагырыкчы бөлүктери оларның политиказы чүүже чедирип бар чыдарын ам черле шыңгыы боданып көөр ужурлуг. Вьетнамда бодунуң АКШ-тың улузун база шыңгыы шылгалданың мурнунга тургузуп чадавас авантюристиг угланыышкынының бүгү уржуктарын олар ыяк деңзилеп көөр ужурлуг. Ындыг политика-биле харын белен чылчырыктап болур. Ооң түңнели АКШ-тың күзеп турарындан мырынай сыр өскээр болган түрүп болур.

ВДР-ниң амыдыралчы чугула объектилерин америк агрессорларның араатанзыг ёзу-биле бомбалап турганынга холбаштыр Совет чазак улустуң тура-соруун илеретпишаан, дүүн медеглел кылган. Ынчангаш бодунуң хосталгазын камгалап ап, бодунуң черинден эжелекчилерни үндүр ойладырда дуза болзун дээш Совет Эвилели маадырлыг Вьетнамга дузалап келген болгаш дузалаар деп чүвени бөгүн база дагын медеглеп турар бис. Америк империализмниң сөөлгү үүлгедиглеринден эргежок чугула түңнелдерни кылып турар бис. Бистиң дузаламчывыс өзер. Совет Эвилели акы-дуңма вьетнам улусту халапка кажан-даа арттырбас! Вьетнам улустуң шыңныг херээ тиилеп үнер!

Эштер! Совет Эвилелиниң делегей байдалы быжыг болгаш ол өскерлиш чок быжыгып турар деп чүвени силерге медеглээрин күзеп тур бис, ол дээрге кол чүве болгай. Бистиң даштыкы политикавыс чөптүг, ак сеткилдиг болгаш бүгү улустарга билдингир. Аңаа байыр чедирип турар болгаш делегейниң күрүнелериниң база улустарының аажок хөй нуруузу ону деткип турар.

Делегей амыдыралының бистиң күрүневиске шуут хамаарылгалыг болгаш бис бодаарывыска, делегейниң дыка хөй чидиг айтырыгларын, ылаңгыя Европаның айыыл чок чоруу-биле холбаалыг айтырыгларны чедиишкинниг шиитпирлээринге чугула рольду чедирип шыдаар аргалыг сөөлгү болуушкуннарындан Француз Республиканың Президентизи генерал Шарль де Голльдуң бистиң чуртувуска чаа доозулган найыралчы аян-чоруун демдеглексээн ийик мен.

Ол аян-чорук Совет Эвилелиниң болгаш Францияның аразында найыралды болгаш кады ажылдажылганы хөгжүдеринге чугула салыышкынныг болган. Францияның Президентизи-биле бистиң ажык болгаш найыралчы беседаларывыс база политиктиг харылзааларны болгаш консультацияларны улам ыңай үргүлчүлээр деп ийи таланың чөпшээрежилгези Европада политиктиг байдалды ниитизи-биле экижидеринге, Европа күрүнелериниң бүзүрежир болгаш билчир чорууң быжыглаарынга бараан болур кылдыр бодап турар бис. Ол чорук Европага тайбынны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарының эрге-ажыктарынга тааржып турары чигзиниг чок.

Делегей политиказының Европага-даа, ам дүшкүүрлүг чоруктуң олаглары бар болуп турар делегейниң өске-даа районнарынга хамаарыштыр чамдык улуг айтырыгларының талазы-биле Совет чазактың, Францияның Президентизиниң болгаш Француз чазактың бодалдарында ниити чүүлдер эвээш эвес илерээн. Совет Эвилели-биле харылзааларны улам ыңай калбартырынга, Чөөн болгаш Барыын Европаның аразында харылзааларны чогумчударынга идиг бээринге белен чорук француз таладан илергейлеттинген. Ол чорук бистиң быжыг бодалдарывыска база дүгжүп турар.

Француз Республиканың Президентизи Шарль де Голль-биле чугаалажыышкыннарының түңнелдерин болгаш Франция-биле бистиң харылзааларывыстың таарымчалыг хөгжүлдезин бүгү совет улус ниитизи-биле деткип турарын дугайты сеткил ханыышкынын илередири күзенчиг-дир. Ону француз улус база чүүлдүгзүнүп көөр кылдыр бодаар бис.

Бистиң даштыкы политикавыстың сорулгаларын СЭКП-ниң XXIII съездизи кедергей билдингир кылдыр тодаргайлаан. Делегейниң хан төгүүшкүннүг чаа дайынын өскүдүп үндүрер арганы империализмниң агрессчи күштеринге бербес дээш бүгү-ле болдунгу дег чүүлдерни кылырын боттарывыстың ыдыктыг хүлээлгевис кылдыр санап турар бис.

Империалистер дээрге делегейниң кайы-ла бир районунга дайынзырак чөңгээлерни кылып турар мындыг байдалдарда, күш-ажылда акы-дуңма ёзузунга боо-чепсек талазы-биле акы-дуңма ёзузун немеп турган, камгалалдың херээнге социалистиг чурттарның кады ажылдажылгазын улам-на хөгжүдеринден болгаш сайзыраңгайжыдарындан артык чугула чүве чок. Делегейниң социалистиг дем кадылгазының чурттарының чаңгыс эви, оларның материалдыг болгаш шериг күчүзү империализмниң реаксылыг бодалдарын боттандырарының оруунда кол моондак, амгы үе ниитилелиниң депшилгезиниң кол чөлеңгижи болуп турар дээрзин чүгле бистиң өннүктеривис эвес, харын бистиң дайзыннарывыс база тергиин эки билип турар.

Эргим эштер!

Бо чылын доосканнар, өөредилгезин оларның мурнунда-даа доосканнар-биле бир демей, боттарының бү[illegible] күжүн, билиин, энергиязын бол[illegible] чүректериниң чалбыыжын Чеп[illegible]тиг Күштерниң дайынчы күчүзү[illegible] быжыглаарынга, а бир эвес аар[illegible] шылгалдалар оларның улуг-ху[illegible] таваржы бээр болза, олар [illegible] Төрээн чуртувустуң мурнунга [illegible]тыг дайынчы хүлээлгезин ал[illegible] биле күүседирлер деп бүзүрелди ил[illegible]редирин чөпшээреп көрүнер.

Өөредилгенер доосканыңар-биле холбаштыр силерге база дагын чүректиң ханызындан байыр чедирерин болгаш Төрээн чурттуң мурнунга боттарыңарның ыдыктыг хүлээлгелерни күүседиринге силерниң улуг чедиишкиннерлиг болуруңарны күзеп каарын чөпшээреп көрүнер.

Совет Эвилелиниң маадырлыг Чепсектиг Күштери делгерезин!

Совет Төрээн чурт болгаш улуг совет улус делгерезин!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы — Лениниң партиязы делгерезин!

* * *

(Эш Л. И. Брежневтиң чугаазын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш диңмиттиг, үргүлчүлеңдиг адыш часкаашкыннары каш удаа үзе кирип турган).

СВЕРДЛОВСК. Даг машина тудуушкунунуң эртем-шинчилел институдунуң конструкторлары дески болгаш чавыс черлерге ажылдаарының үттекчи каретазын төлевилеп кылган болгаш кылып белеткээн. Агрегат кончуг шимченгир болгаш мурнундагы ол чижектиг машиналардан бүдүн чартык катап бүдүрүкчүлүг болуп турар. Адаанда чурукта эртем ажылдакчызы Г. П. Русалин чаа машинаны шенеп турары ол.

СЭТА-ның фотохроникасы.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДА

Кызыл-тас, арбай, чиңге-тараа, көк-тараа, кырлыг-кара, рис болгаш өске-даа тараа культураларын база мал чеми культураларны бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедиринге, ол ышкаш техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарынга чедип алган чедиишкиннери дээш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму 1966 чылдың июнь 23-теги Чарлыы-биле РСФСР-ниң көдээ ажыл-агыйының эң шылгараан мурнакчыларының улуг бөлүүн ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаан, ооң иштинде **Тыва АССР-ниң** талазы-биле:

ЛЕНИН ОРДЕНИ-БИЛЕ

Ольга Павловна **Чуеваны** — Таңды районда «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң агрономy.

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУК ОРДЕНИ-БИЛЕ

Күгештей Назарович **Данчай-оолду** — Каа-Хем районда «Ленинчи орук» колхозтуң тракторист-комбайнери.

Кузьма Евлампиевич **Древянниковту** — Каа-Хем районда «Коммунизмче орук» колхозтуң тракторист-комбайнери.

Илья Төңгүр-оолович **Кызыл-оолду** — Тываның дыл, литература болгаш төөгүнүң эртем-шинчилел институдунуң экономика кафедразының эргелекчизи.

Мария Петровна **Михайловны** — Таңды районда «Межегей» совхозтуң тракторизи.

Михаил Акан-оолович **Монгушту** — Таңды районда «Тиилелге» совхозтуң комбайнери.

Петр Антонович **Пикалону** — Таңды районда «Межегей» совхозтуң кукурузачызы.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

Алексей Ильич **Аноприенкону** — Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң даргазы.

Никита Иванович **Васильевти** — Таңды районда «Элегес» совхозтуң тракторизи.

Клавдия Павловна **Гриневаны** — «Тыватудуг» трезиниң № 62 көжүп чоруур механизастаттынган колонназының бригадири.

Дмитрий Леонтьевич **Деевти** — хлеб продуктулары болгаш холушкак мал чеми үлетпүрүнүң республика бүдүрүлге эргелелиниң начальниги.

Василий Федосеевич **Дремиңни** — хлеб продуктулар эргелелиниң Кызылда сайгарылга баазазының механиги.

Михаил Леонидович **Каретниковту** — Тыва АССР-ниң Көдээ ажыл-агый Министерствозунуң килдис эргелекчизи.

Куулар Төнгүгович **Маңзырыкчыны** — Чөөн-Хемчик районда «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Ким-оол Монгушович **Мандытты** — Бай-Тайга районда «Тээли» совхозтуң кукурузачы-механизатору.

Дудуй-оол Давый-оолович **Сарыгларны** — Барыын-Хемчик районда «Барлык» совхозта звено удуртукчузу.

Валентина Ивановна **Уткинаны** — Тыва АССР-ниң Күрпланының улуг экономизи.

Алексей Васильевич **Хоз-оолду** — Таңды районда «Элегес» совхозтуң тракторизи.

Сундуй Павлович **Шактарны** — Улуг-Хем районда «УТКА 25 чылы» совхозтуң тракторизи.

Вера Алексеевна **Яркинаны** — Тываның көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының агроном-селекционери.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУК ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Кызыл-оол Тюлюшевич **Аратаны** — Улуг-Хем районда Жданов аттыг колхозтуң тракторизи.

Нина Федоровна **Анисимованы** — Тыва АССР-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң экономизи.

Ак Орайбанович **Балданы** — Тожунуң аңныыр-тывыыш ажыл-агый чериниң аңчызы.

Николай Ефимович **Борисовту** — «Сельхозтехниканың» республика каттыжышкынының улуг инженери.

Василий Петрович **Брагинни** — Каа-Хем районда Ленин аттыг колхозтуң агрономy.

Анатолий Андреевич **Васильевти** — «Сельхозтехниканың» Бии-Хем районда салбырының слесары.

Алексей Васильевич **Гольцовту** — Таңды районда «Межегей» совхозтуң тракторизи.

Дмитрий Петрович **Дергуновту** — «Сельхозтехниканың» Улуг-Хем районда салбырының токары.

Даржаа Ховалыгович **Дугур-Серенни** — Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң партком секретары.

Петр Федорович **Изосимовту** — Каа-Хем районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң тракторизи.

Хаян Ажиколович **Иргитти** — Таңды районда «Совет Россия» колхозтуң комбайнери.

Шагдыр-оол Давааевич **Кара-Салды** — Чөөн-Хемчик районда «Большевик» колхозта бригадир.

Николай Васильевич **Козлитинни** — Таңды районда «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң тракторизи.

Андрей Федорович **Крыцынны** — Улуг-Хем районда «Х Улуг хурал» колхозтуң хову бригадазының бригадири.

Сенди Давааевич **Кууларны** — Чөөн-Хемчик районда «Чыраа-Бажы» совхозтуң даргазы.

Василий Никитович **Логачевту** — «Сельхозтехниканың» Таңды район каттыжышкынының слесарь-моторизи.

Серен Байыровна **Монгушту** — Өвүр районда «Кызыл тук» колхозтуң штукатур-бүдүкчүзү.

Демчи-Сюрюн Лопсанович **Монгушту** — Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг колхозтуң бызаңчызы.

Кертик-оол Амыр-Медеевич **Монгушту** — Чөөн-Хемчик районда «Искра» колхозтуң комбайнери.

Шынар Намзыраевич **Монгушту** — Чөөн-Хемчик районда «Чыраа-Бажы» совхозтуң комбайнери.

Эрес-оол Дондукович **Монгушту** — Чөөн-Хемчик районда «Чыраа-Бажы» совхозтуң комбайнери.

Николай Иванович **Овчаровту** — Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» колхозтуң тракторизи.

Кичик Доскаарович **Ооржакты** — Өвүр районда «Кызыл тук» колхозтуң бызаңчызы.

Эзир-оол Чадамбаевич **Ооржакты** — Таңды районда «Тиилелге» совхозтуң механизатору.

Экер-оол Дожулович **Ооржакты** — Чөөн-Хемчик районда СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг колхозтуң тракторист-комбайнери.

Александр Өртең-оолович **Өртең-оолду** — Улуг-Хем районда «УТКА 25 чылы» совхозтуң тракторизи.

Сергей Демчиевич **Оюнну** — Каа-Хем районда «Тиилелге» колхозтуң тракторизи.

Александр Сергеевич **Портнягинни** — Тываның көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының машина септээр мастерскаязының токары.

Августа Васильевна **Потылицынаны** — СЭКП обкомунуң инструктору.

Григорий Григорьевич **Прохоровту** — «Сельхозтехниканың» республика каттыжышкынының улуг инженери.

Юрий Оюнович **Салчайны** — Барыын-Хемчик районда «Барлык» совхозтуң кол инженер-механиги.

Григорий Манзырыкчыевич **Сатты** — Чөөн-Хемчик районда СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг колхозтуң суггарыкчызы.

Доржат Сюрюнович **Сарыгларны** — Барыын-Хемчик районда «Барлык» совхозтуң комбайнери.

Хертек Дембирелович **Седен-оолду** — Бай-Тайга районда «Тээли» совхозтуң бызаңчызы.

Николай Константинович **Сухарадону** — Кызыл хоорайда «Сукпак» совхозтуң тракторизи.

Федор Семенович **Тупицынны** — Таңды районда «Элегес» совхозта мастерская эргелекчизи.

Таптун-оол Тюлюшевич **Тыкыл-оолду** — Шагаан-Арыгның «Чадансельстрой» тудуг участогунда бызаңчызы.

Серен Майындаанович **Тюлюшту** — Шагаан-Арыгның «Чадансельстрой» тудуг участогунда печка салыкчызы.

Серен Майындаанович **Тюлюшту** — Шагаан-Арыгның «Чадансельстрой» тудуг участогунда печка салыкчызы.

Александр Петрович **Хольшинни** — Бии-Хем районда «Өөк» совхозтуң тракторизи.

Степан Гаврилович **Шныровту** — Каа-Хем районда «Октябрь 14 чылы» колхозтуң тракторизи.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Кол Шагдырович **Ангырбанны** — Тожу районда «Совет Тыва» колхозтуң агрономy.

Яков Езутуевич **Базырны** — Бай-Тайга районда «Тээли» совхозтуң бызаңчылар бригадазының бригадири.

Владимир Шаропаевич **Барбалдайны** — Каа-Хем районда «Тиилелге» колхозтуң комбайнери.

Владимир Павлович **Брокертти** — Таңды районда «Совет Россия» колхозтуң кол инженери.

Павел Петрович **Бутопаевти** — Таңды районда «Элегес» совхозтуң комбайнери.

Монгуш Демчикович **Бюрбюну** — Улуг-Хем районда «Найырал» совхозтуң комбайнери.

Николай Андреевич **Володекинни** — Каа-Хем районда «Кызыл тук» колхозтуң кукурузачызы.

Реп Суванчапович **Доңгакты** — Барыын-Хемчик районда «Большевик» колхозтуң комбайнери.

Бараан Угаанович **Дугурну** — Тожу районда «Совет Тыва» колхозтуң колхозчузу.

Иван Андреевич **Ивановту** — Чөөн-Хемчик районда «Сүт-Хөл» совхозтуң кол агрономy.

Иван Трофимович **Ивановту** — Тываның көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының комбайнери.

Бырыт-оол Багбыштаевич **Кара-Салды** — Чөөн-Хемчик районда «Большевик» колхозтуң комбайнери.

Петр Владимирович **Кондрашевту** — Тываның көдээ ажыл-агый дуржулга станциязында бригадир.

Николай Васильевич **Кочкинни** — «Сельхозтехниканың» Каа-Хем район салбырында слесарь-эптекчи.

Аймаа Конзай-оолович **Күжүгетти** — «Чадансельстрой» тудуг-монтаж участказының бызаңчылар бригадири.

Иван Антонович **Кузьминни** — Бии-Хем районда «Искра» колхозтуң тракторист-комбайнери.

Сергей Федорович **Миковту** — Каа-Хем районда «Бурунгаар» колхозтуң тракторист-комбайнери.

Манзат-оол Чимитович **Монгушту** — Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг колхозтуң тракторист-комбайнери.

Николай Павлович **Норкинни** — Каа-Хем районда «Ленинчи орук» колхозтуң тракторист-комбайнери.

Ооржак Дарганович **Өвей-оолду** — Барыын-Хемчик районда «Большевик» колхозтуң суггарыкчызы.

Владимир Алексеевич **Рассохинни** — Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң тракторизи.

Нина Романовна **Ревинкованы** — хлеб продуктулар эргелелиниң Кызылда сайгарылга баазазының лаборатория эргелекчизи.

Геннадий Иванович **Савинни** — «Сельхозтехниканың» Таңды район каттыжышкынының кол инженери.

Марат Самуевич **Салчакты** — Бии-Хем районда «Тиилелге» колхозтуң тракторист-комбайнери.

Өлчей-оол Ламажыкович **Салчакты** — «Тувинводстройнуң» Барлыкта тудуг-монтаж участказының бульдозеризи.

Севек-Доржу Кодур-оолович **Сатты** — Чөөн-Хемчик районда «Искра» колхозтуң тракторизи.

Монгуш Чимитович **Севилбааны** — Чөөн-Хемчик районда «Искра» колхозта чазаныкчы.

Михаил Ховалыгович **Тапышпанны** — Таңды районда «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң тракторизи.

Ховалыг Ховалыгович **Тартыг-оолду** — «Сельхозтехниканың» Чөөн-Хемчик районда Чадаана каттыжышкынының слесары.

Айыр-Саваа Шагдырович **Хертекти** — «Сельхозтехниканың» Барыын-Хемчик районда Кызыл-Мажалык салбырының инженери.

Стаай Делгерович **Хомушкуну** — Барыын-Хемчик районда «Большевик» колхозта бригадир.

Доспан Кыргысович **Хуурак-оолду** — Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң колхозчузу.

Николай Семенович **Шикинни** — Кызыл хоорайда «Көк-Тей» совхозтуң тракторист-машинизи.

Анна Семеновна **Чернованы** — Тыва АССР-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң килдис эргелекчизи.

Ак Баковлович **Шүүргенни** — Тожунуң аңныыр-тывыыш ажыл-агый чериниң аңчызы.

КЫШКА УТКУШТУР БЕЛЕТКЕЛ БОЛГАШ СОВЕТТЕР

Бистиң республиканың хоорайларында, суурларында кышка уткуштур белеткел ажылдары эгелээн. Бо чугула ажылдың чедиишкинниг болуру Советтерниң удуртулгазындан, оларның доктаамал комиссияларының болгаш депутаттарының кайы хире боттуг киржилгезинден хамааржыр. Чер-чер Советтери бо талазы-биле организастыг ажылдарны чорудуп, кышка уткуштур белеткелди дүрген болгаш шынарлыг чорудар дээш хемчеглерни ап турар. Хөй чурттакчылыг бажыңнарга кыжын суг болгаш одалга, электри чырыы үзүктелир, магазиннер, столовайлар болгаш амыдырал хандырылга бүдүрүлгелери, транспорт багай ажылдаар болза, ажылчы чоннарга таарымча чок байдалдар тургустунуп, оларның ажылдаарынга шаптыктар таваржыр. Культура-чырыдыышкын, медицина, уруглар албан черлерин, школаларны кышка удур өй-шаанда белеткевес болза, оларның ажылы баксыраар, а бүдүрүлге черлери мурнунда салдынган сорулгаларын боттандырары бергедей бээр.

Республиканың суурларында болгаш хоорайларында бо чылын элээн хөй тудуглар ажыглаада кирген болгаш ооң соңгаар-даа кирер. Кышка уткуштур белеткелдерин өй-шаанда чорудары — партияның XXIII съездизиниң Директиваларында ажылчы чоннарның чурттаарынга болгаш ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузар дугайында салдынган сорулгаларының боттаныылгазы болур. Чурттаалга бажыңнарын, бүдүрүлгелерни болгаш албан черлерин, амыдырал хандырылга бүдүрүлгелерин, школа, эмнелгени болгаш уруглар албан черлерин, культура одагларын кышка уткуштур белеткээри — чер-черниң партия, совет органнарының, ажыл-агый черлериниң амгы үеде соңгаарладып болбас кол сорулгазы.

Республиканың чамдык чер-чер Советтери кышка уткуштур белеткелди организастыг эгелээнин демдеглээри чугула. Туран хоорай Соведи бодунуң эргезинде чурттаалга бажыңнарын, амыдырал хандырылга бүдүрүлгелерин, культура болгаш медицина, уруглар албан черлерин, садыг бүдүрүлгелерин кышка уткуштур үлегерлиг белеткеп турар. Ол ышкаш Чөөн-Хемчик районнуң Шеми көдээ Соведи клуб, библиотека, кызыл булуң, медицина болгаш уруглар албан черлериниң септелгезин бүрүн кылып доосканы болгаш колхозчуларның 17 бажыңнарынга септелгени чорупткан. Бо Советтер одаар чүүлдүң курлавырын тургускан. Шеми школазының бүгү септелгезин адакталып турар. Шагаан-Арыг, Ак-Довурак болгаш Чадаана хоорай Советтери, ажыл-агый, албан организацияларның кышка удур белеткел ажылының темпизин дүргедеткен. Эрги-Барлык, Сагды, Кара-Хөл болгаш өске-даа көдээ Советтер кышка уткуштур белеткел ажылдарын эки организастаан.

Кышка удур белеткел ажылдарын өй-шаанда чорудар дээш организастыг хемчеглерни ап, удуртулганы эки тургускан Советтерниң үлегерин эдерип, белеткел ажылдарының темпизин дүргедедириниң айтырыы республиканың чамдык Советтеринден күженишкинниг ажылды негеп турар апарган. Кышка удур белеткелдерге мурнунда чылдарда тургузаан четпестерден түңнел кылбаан Советтерни демдеглээр ужурлуг. Эрзин болгаш Бай-Тайга районнарының чер-чер Советтери, ажыл-агый организациялары эрткен чылын кышка удур белеткелдерин организас чок, багай чорутканы-биле культура-чырыдыышкын, медицина, уруглар албан черлери, садыг бүдүрүлгелери, амыдырал хандырылга черлери, школалар кышкы үеде бергедээшкиннерге таваржып турган. Албан черлерин кышкы байдалда ажылдаарынга багай белеткээни-биле чергелештир Бай-Тайга, Эрзин районнарга эрткен чылын одаар чүүл төнүп, албан черлериниң ажылдаарынга таарымча чок байдалдар удаа-дараа болуп турган. Ол ышкаш Чаа-Хөл көдээ Совет, ооң күүскому, «Найырал» совхозтуң дирекциязы кышка удур белеткелди багай чорутканы-биле Булуң-Терек салбырда чунар бажың, электростанция эрткен кыжын барык-ла ажылдаваан. Кышка удур белеткелди бо районнар ам база багай чорудуп турар. Эрзинде культура-чырыдыышкын, медицина болгаш уруглар албан черлериниң, амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң септелгези оожум чоруттунуп турар. Бай-Тайга районнуң Бай-Тал, Каргы, Тээли көдээ Советтери кышка удур белеткел ажылдарын эң багай организастап, депутаттарны, доктаамал комиссияларны бо чугула ажылче эвилелдевейн турар. Байдал мындыг турда, СЭКП райкомнарының, райкүүскомнарының дээштиг хемчеглер албайн турары канчап-даа таарышпас.

Кызыл хоорай Совединиң чурттаалга бажыңнарының болгаш амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң капитал септелгези дендии багай чорупп турар. Хоорай Совединиң, ооң күүскомунуң контроль чогу-биле «Коммунал тудуг» эргелели бир объектиниң септелгезин эгелээш, ону дооспайн, өскезиниң септелгезин кылып, ажылдың темпизин кудуладып келген. Ленин кудумчузунда № 8 чурттаалга бажыңының капитал септелгезин бо чылдың февральда эгелээн, а доостуру ам-даа билдинмес. Бо бажыңның чамдык чурттакчылары чурттаалга шөлү-биле хандыртынмаан, кладовкаларда чурттап турар. Мындыг чижектерни Кызыл хоорайдан хөйнү көргүзүп болур. Хөй квартиралыг чурттаалга бажыңнарының төп одалга черлери, амыдырал хандырылга бүдүрүлгелери кышка удур белеткеттинмейн турар. Ооң түңнелинде чартык чылда капитал септелгеге көрдүнген акша-хөреңги четче ажыглаттынмаан. Кызыл хоорай Соведи, ооң коммунал ажыл-агый килдизи кышка уткуштур белеткел ажылын дүргедедир талазы-биле организастыг ажылдарны чорудуп, тудуг организацияларындан негелдени шыңгыырадыры чугула.

Чер-чер Советтериниң болгаш ажыл-агый организацияларының сорулгазы болза, чаа объектилер тудуунуң темпизин дүргедетпишаан, чурттаалга фондуларының, коммунал хандырылга, садыг бүдүрүлгелериниң, культура-чырыдыышкын, медицина болгаш уруглар албан черлериниң кышка удур белеткелинче кичээнгейни салып, организастыг хемчеглерни чорудары болур. Бүдүрүлгелерниң, албан черлериниң, колхоз, совхозтарның ажыл-агый бүдүрүлгелерин кышка уткуштур белеткелин организастыг чорудар дээш чер-чер Советтери боттарының удуртулгазын болгаш контролюн күштелдирип, ажылчыннарның, колхозчуларның кышка удур белеткел чорудар тускай бригадаларын, звеноларын чер болганга организастаары, оларны тудуг материалдары-биле, транспорт-биле хандырары чугула.

Партийжи амыдырал

ПАРТБЮРОНУҢ ДАЯНЫР КҮЖҮ

Партия эге организациялары боттарының цех организацияларын болгаш партия бөлүктерин дамчыштыр партияның политиказын амыдыралга боттандырарынга, коммунистерни кижизидеринге шиитпирлиг рольду ойнап, партияны масса-биле харылзаштырып, ажыл-херектиң шуут-ла болуп турар черлеринде ажылдап турарлар.

Кызыл аэропорттуң партия эге организациязы бодунуң хүн бүрү ажы[illegible]нга СЭКП-ниң XXIII съездизиниң [illegible]итпирлерин, партия Уставының [illegible]делерин удуртулга болдурбу[illegible] коммунистерни болгаш партия [illegible]терин дамчыштыр коллективке [illegible]акчы-даа, кижизидикчи-даа [illegible]ны чорудуп турар.

[illegible] үеде бисте дөрт партбөлүк[illegible]жулукчуларның ийи, инже[illegible] ужар-чүүл албанының бир, харылзаа-шимчээшкин албанының бир партия бөлүктери ажылдап турар. Оларның органзакчыларының ажылдаарынга практиктиг дуза көргүзеринче партбюро (секретары эш В. Лихачев) доктаамал сагыш салып келген. СЭКП хоорекомунуң партийжи-организастыг ажылдар килдизиниң дузазы-биле, ылаңгыя үк килдистиң эргелекчизи эш А. И. Пахомованың киржилгези-биле партбөлүктер органзакчыларының семинарын эрттирген.

Коммунистерниң партийжи болгаш хөй-ниитичи ажыл-чорудулгазын тодарадып турар хүн демдеглелиниң дептерлерин партбөлүк санында тургускан. Дептер бүрүзүнде коммунистерниң даңзызы, партийжи даалгаларның учёду, партия хуралдарынга олурушканнарның, демдеглели, партбөлүктүң ажыл планы, кылдынган ажылдарның демдеглели бар. Ол болза коммунистиң харыысалгазын болгаш идепкейин бедидип, ажылга оперативтиг удуртулганы күштелдирип, партийжи даалгаларның күүселдезинге хыналданы доктаамал болдуруп турар.

Партия бөлүктери — партбюронуң идегелдиг дузалакчылары, даяныр күжү. Оларның иштинден ужудукчуларның партбөлүүнүң (органзакчызы В. Ф. Корунный) эки ажылын онзалап демдеглээри күзенчиг. Үк партбөлүктүң турар коллективиниң удуртукчузу эш А. П. Богданов коммунистер-биле харылзааны эки тургускан. Эш Корунныйның инициативазы болгаш коммунист эш Богдановтуң деткимчези-биле бүгү ужудукчулар бо чылдың эгезинде СЭКП-ниң XXIII съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышка каттышкаш, квартал планын болгаш социалистиг хүлээлгени хуусаа бетинде, марттың 28-те күүсеткен. Ол эштер коллективтиң ёзулуг-ла өөзү болуп, ужудукчуларның дыштанылгазы, амыдыралы дээш сагыш салып, партбөлүктүң ат-алдарын болгаш ролюн көдүргеннер.

Партбөлүк ёзулуг амыдыралче кирип, эргежок чугула айтырыгларны бодунуң хуралдарынга тургузуп, шын шиитпирлерни үндүрүп, ооң күүселделерин херек кырында организастап келген. Эрткен чылдың декабрьда дайынчы хуудустуң редколлегиязының ажылын экижидер дугайында айтырыгны чугаалашкан. Редколлегияның составын чаарткан. Дайынчы хуудус доктаамал үнүп турар апарган. Ажылды экижидеринге, сагылга-чурумну быжыглаарынга ол бодунуң чогуур ролюн берип турар.

Коммунистер боттарының салгакчыларының — комсомолчуларның дугайында сагыш салып, комсомол бөлүүнге партийжи удуртулга дугайында айтырыгны бо чылдың мартта хуралга чугаалашкан. Аңаа четпестерни-даа илереткен, ону чайладырының оруктарын-даа айыткан. Даалга берген эштер чамдык ажылдарны чорутkan, комсомолчу амыдырал идепкейжи берген. Комсомолчулар болгаш аныяктар чүгле эки ажылдаазын дээш эвес, харын хөглүг-омак ойнап, дыштанзыннар дээш сагыш салып турар. Аныяктарның күжү-биле аэропортта стадион кылган, спортчу дерилгелерни тургускан, бөө адарының маргылдаазын чорутkan, аэропорт коллективиниң иштинге бут бөмбүүнүң эш-хуу маргылдаазын кылган, хол бөмбүүнүң секциязы ажылдап турар, боксерлар өөредилгези эгелээн.

Уран чүүл бөлгүмүнүң ажылы элээн экижий берген. Комсомолчулар Чертов, Мунзук, Михайлов, Мицюра болгаш оон-даа өскелер ооң эң-не идепкейлиг киржикчилери. Үк бөлгүм коллективтиң шефке алган колхозунга — «Тере-Хөлге» концерт көргүзүп чораан. Бот-тывынгыр уран-чүүлдүң артистериниң оюнун көрүкчүлер онза сонуургаан.

Ол партбөлүктүң ажылының дугайында черле хөйнү чугаалап болур. СЭКП-ниң XXIII съездизиниң материалдарын коммунистерниң ажык хуралынга ийи катап чугаалашкан. Съезд дугайында ыткыр номчулгаларны, беседаларны хөй катап чорутkулаан.

Инженер-ужар-чүүл албанының партия бөлүүнүң (органзакчызы эш В. И. Зыков) ажылын база-ла мактаары күзенчиг. Мында самолёттарның болгаш вертолёттарның ужудуушкунга белен байдалы кезээде бүзүрелдиг. Чүге дээрге ол ажылды коммунистер боттарының хайгааралында алган. Партбөлүктүң хуралынга кижизидилгениң болгаш бүдүрүлгениң айтырыгларын үргүлчү чугаалажып келген.

Социалистиг чарышка профэвилел бөлүүнүң удуртулгазының, чаартыкчылар болгаш чогаадыкчылар бөлүүнүң ажылының дугайында айтырыгларны коммунистер боттарының хуралынга чугаалашкан. Партбөлүк органзакчызы эш Зыков боду каш-даа удаа чогаадыкчы саналдар үндүрүп, коллективтиң шаңналдарын удаа-дараа ап турган. Ужар чүүл техниктери В. Г. Назимов, В. Н. Худяшев, В. П. Вяткин, В. И. Авдеев олар боттарының мергежили-биле эш-өөрүнүң күш-ажылын чиңгедип келгилээн. Кызыл-булуңда чаартыкчыларның булуңун тургускан, аңаа чаа литератураны шилип алган, техниктиг айтырыглар библиотеказы ажылдап турар. Чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның Бүгү-эвилел ниитилелиниң чарыжынга бистиң аэропортувус багай эвес деп санадып, хамааты ужар-чүүлдүң көрүлдезинге ийиги черни ээлээн.

Тываның агаар транспортунуң коллективи ам-даа улуг сорулгаларлыг. Чаа беш чыл планының күүселделеринге күш-ажылчы салыышкыннарны өстүрери, кижилерниң коммунистиг кижизидилгезинге сагыш салыры, бо талазы-биле ам-даа боттуг, чаа-чаа ажылдарны чорудары аэропорттуң партия организациязының чугула сорулгазы.

Л. МАКАРОВ.

Бо чылдың июль 24-садыг ажылдакчызының хүнү

⊙

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1966 чылдың июнь 29-та Чарлыы-биле чыл бүрүде июльдуң дөрткү воскресеньезин «Садыг ажылдакчызының хүнү» кылдыр доктааткан. Бо улуг сагыш салыышкын садыг ажылдакчыларын чаа чедиишкиннерже сорук киирип турар.

• • •

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң ажыл-ишчилери коммунист Сергей Оюнну эки билирлер. Эш Оюн ында көдээ магазинни эргелекчилеп турар.

Ажылчы чоннар боттарының чугула хереглээр барааннарын кажан-даа садып алыр арганы магазин ажылдакчылары тургускан. Бо чылдың баштайгы чартыында бараан саарылгазының планын магазин хуусаа бетинде ажыр күүсеткен.

Чурукта: Магазин эргелекчизи С. Оюн биле садыгжы Т. Оюн.

Фото Г. СИРОТИННИИ.

⊙

Хостуг үени — кижизидилгеге

Чайгы хүннер дыштанылгага эң-не таарымчалыг болганы-биле чон бо үеде шөлээлеп алгаш, дыштанып, кадыкшылын быжыглап, чаа-чаа күштерни чыып ап турар. Школачылар база-ла дыштанып турар. Ынчангаш ада-иелерде болгаш өөреникчилерде бар апарган хостуг үениң кандыг-бир кезиин өг-бүле кижизидилгезиниң херээнге бараалгадыры бистиң хүлээлгевис болур.

Амгы хүннерде «Тыва кобальт» комбинаттың тудуу калбарган бистиң сууржарда шөлээлээн улусту бо-ла көрүп болур. Оларның чамдыктары шөлээзин ажыктыг кылдыр планнап албаанындан, анаа-ла арагалап, чалгаарап базып тургаш, шөлээзи доозулгалакта бүдүрүлгезинче чоруп турар. Шөлээниң хостуг үезин бодунга ажыктыг эрттирериниң аргалары бистиң чуртувуста хөй. Оларның бирээзи — дыштанылга-биле чергелештир өг-бүлеге кижизидилгениң айтырыынче кичээнгей салыры болур.

Эрткен чылын бистиң черге бир-ле ада-иелер бешки классчы оглун кожаларынга чагып каап, боттары өске районда төрелдеринче дыштангаш келирге, оол дарыга арнын өртедип алган болган. Хайгаарал чокка каапкарга уруглар озал-ондакка таваржып болур. А мону болдурбазы ада-иелерниң хүлээлгези болгай.

Хостуг үелерин, шөлээни школачы оолдары, уруглары-биле кады культурлуг эрттирерин школа сүмелеп турар.

Үлегерлиг Хову-Аксы суурда ээлчег мастери, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаты эш Сергей Мөчекович Түмен-Хөө аңнаарда, балыктаарда азы каттаарда школачы уруглары Петя биле Вераны эдертип алган, кайы бир-ле солун чүвени чугаалап берген, фотоаппараттарны ажыглап чоруурлар. Ындыг болганда олар эки спортчулар апарган.

Үстүнде чугаалааныывые чүүлдер сүмелерниң чамдыы-дыр. Хостуг үелерде оларны-даа боттандырыптар болза, хөй ажыктыг чүүлдерни уругларга бээр. Хостуг үени кижизидилгениң херээнге бараалгадыры черле чугула.

О. КОРОДА.

Белеткел бөлүктери

Өөренириниң мурнунда белеткелиниң аайы-биле бирги классчылар ийи бөлүкке чарлы бээр таварылга бар: чамдыктары «кошкактар», чамдыктары «шыырактар». Класска 3—4 хире безин кошкак өөреникчилер барда, башкының ажылдаарынга берге болур. Баштайгы хүннерден эгелеп урок үезинде, урок сөөлүнде немелде кичээлдер чорудары негеттинер. Ол чорук чартык чыл иштинде ийикпе, азы бүдүн чыл иштинде «шөйлүнүп» келир.

Бичии уругларның аажы-чаңы, чүве билип алыры янзы-бүрү. Чамдыктары оожум, чамдыктары дүрген билип алыр. Билииниң хемчээли ийи аңгы деңнелдиг турда, башкыдан улам хөй ажылдаары негеттинер. Ынчангаш бо бергедээшкиннерни ажып эртерде, бирги класска өөренип кирериниң мурнунда белеткел бөлүктерни тургузары чөптүг.

Бай-Тайга районнуң улус өөредилге килдизи бо чылын белеткел бөлүктерин барык районнуң школа бүрүзүнде организастаан. Ыраккы Кара-Хөл школазында белеткел бөлүктеринде шупту 30 хире уруглар 140 хире шактыг программа-биле өөренип эгелээн.

Программа уруглар-биле таныжылгадан эгелээр. Чугаа сайзыралгазы, математиктиг санаашкыннарга болгаш чаңчылдарга өөредири-биле кичээлдер эртип турар. Янзы-бүрү чурулгаларны, пластилинден янзы-бүрү дүрзү-хевирлер кылыр. Ол ышкаш музыканы дыңнап билиринге, ырлаарынга чаңчыктырып турар. Янзы-бүрү оюннарны организастап, темалыг экскурсияларны, массалыг уруглар киноларын көргүзүп турар.

М. МААДЫР.

⊙

«Хойлуг кижи каас, инектиг кижи тодуг» деп улустуң мерген домаан Очур Байлаккай бичезинден-не билир. Хууң ууптар апаргаш-ла, инек саап өөрени шаап алган. Ол ам үеде Улуг-Хем районнуң Үрбүн сүт-бараан фермазының дуржулгалыг саанчызы. Байлаккай чыл бүрүде сүт саарының планын ажыр күүседип келген. Бо чылдың бирги кварталында ооң ады республиканың мурнакчы саанчыларының аттарының аразынга кирген. Бо хүннерде ол чартык чылда хүлээлгезин чедиишкинниг күүсеткен.

ЧУРУКТА: Очур Байлаккай.

Фотозу Д. Анай-оолдуу.

⊙

КОЛХОЗТУҢ ХОЙЖУЛАРЫНДА

Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артели ниитизибиле чоокку үеге чедир 7.800 хойну кыргаан болгаш 9 тонна 300 кг дүктү алгаш, оон 5 тоннаны күрүнеге дужааган.

Электри кыргылда пунктузунда К. Эрес-оол, М. Бойдаа, М. Уйнук болгаш оон-даа өске кыргыкчылар эки ажылдап турар. Үжен беш электри хачылыг пунктуну ажылдаткаш, хой кыргылдазын дүрген чорудуп турар.

Колхоз баштаар чериниң чоокта чаа хуралынга кыргылданың четпестерин демдеглээн: беш дугаар хойжу бригада (бригадир А. Ондар) кыргыыр үези четкелек турда-ла, нарын дүктүг хойларын кыргып каапкан. А мурнай кыргыдар ужурлуг 1.787 хойну июньнуң үшкү декадазының ортан үезинге чедир кыргывайн турган. Ынчангаш оларның дүгү тоглап душкеш, чидиригге таварышкан. Хемчик суу улгадырының мурнуу чарыында ол хойларны кыргыдып ап болурунуң аргазы турган. Ындыг турбуже, бригадир байдалды өөренип көрбээн болгаш ажылды эки организаставаан. Бешки бригаданың хойжулары Мөнге, Т. Сандан-оол, Т. Даран-оол болгаш оон-даа өскелер чамдыкта малын кадат чокка салыптар ийикпе азы сиген, тараа шөлүнче оларның малы кире берген тургулаар.

Дөрткү хойжу бригаданың бригадири эш Т. Осур бир харлыг иъртчигеш хураганнарны эки ажаагаш, оларның бирээзиниң-не дириг деңзизин 40—45 кг чедир өстүрген. Ол бригадир болунга онаашкан хоюн боду ажаап, кадарбышаан, бригадазының ажылын башкарып, хойжуларынга үргүлчү барып турар. А бригадир А. Ондар чыл эгезинден бээр июньнуң ортанга чедир чаңгыс-даа катап хой кадарбаан. «Хостаткан бригадир» болуп турган. Суурдан ол үнмес, хойжуларга-даа барбас, оларның ажылын-даа хынап көрбес. Апрель, май айларда бешки бригададан 39 хураган өлүп хораан. Ажылында четпестерни дарый чайладырын бригадирге баштаар черниң хуралы сүмелээн, кыргыттынган хойларны дораан-на чайлагларже чорутkан турар дугайында бригадирлерге, тускай эртемниглерге даасан.

Ниитиниң малы Улуг-Хөндергейде, Адар-Төште, Кегээн-Булакта болгаш Шеле-Теректигде, Шом-Шумда чайлаглаан.

О. ДҮДЕРАА.

Колхозчуларның күш-ажылының чаа төлевири

Бистиң республиканың колхозтарының ажыл-ишчилери СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ниитиниң бүдүрүлгезин хөгжүдеринге колхозчуларның материалдыг сонуургалын бедидер дугайында үндүрген доктаалын улуг өөрүшкү-биле хүлээп ап турарлар.

Колхозчуларның күш-ажылының төлевири бүгү республикага 1964 чылда 7,3 миллион рубль турган болза, 1965 чылда 8,4 миллион рубль түңнүг кылдыр өскен.

1966 чылдың июль 1-ден эгелеп колхозчуларның күш-ажылының төлевирин совхозтар ажылдакчыларының ажыл төлевириниң деңнели-биле чорудар дугайында партияның болгаш чазактың төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш колхозтарның баштаар черлери, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери улуг ажылдарны чорудар апаар. Күш-ажылдың чаа төлевирин колхозтарга киирерде бүдүрүлгени өстүреринге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге, ону организастаарын экижидеринге болгаш экономиканың камналгазын шыңгыы сагырынга үндезилээр.

Амдызында күш-ажылдың төлевирин чаа хевир-биле чорударынга акша-хөреңгизи чедишпейн турар ажыл-агыйларга күрүне банкызы узун хуусаалыг чээлини бээр.

Совхоз ажылдакчыларының бүдүрген продукциязын барымдаалап бир ажыл хүнүнге төлээриниң хемчээли 3 рубль 59 көпеек турда, чамдык колхозтарда база ынчаар санаарга 3—4 рубль четкен. Чижээлээрге, эрткен чылын Каа-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунга 3 рубль 75 көпеек, Таңды районнуң «Революцияның чалбыыжы» колхозунга 4 рубль 62 көпеек азы чылда бар күш-ажыл шыдаар колхозчу ортумаа-биле 1256 рубль ажылдап алган болгаш оон-даа өске.

Чамдык колхозтарда күш-ажылдың төлевирин совхозтар ажылдакчыларының ажыл төлевири ёзугаар төлеп турза-даа, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң деңнели чавыс болганда, бир колхозчунуң чылда ажылдап ап турар акшазы совхоз ажылдакчыларындан дыка куду болганы илерээн. Чижээ, совхоз ажылчынының чылда ортумак ажылдаан акшазы 800—900 рубль чедип турда, бир колхозчунуң чылда ортумак шалыңы 450 рубль болган. Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң эрткен чылгы чыл отчёду-биле хой ажылынга чарыгдаан кижи-хүнүн барымдаалап санаарга, бир кижиге ортумаа-биле чылда чүгле 80—90 хой онаашкан болгаш бир ажыл хүнүнүң төлевири 1 рубль 12 көпеек болуп, республикада эң сөөлгү черни ээлээн.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедитпейн, чаа төлевирни шиңгээдип алыры берге деп чүве билдингир. Колхозтарның, совхозтарның нормачижектерин чүгле хүлээп алырга-ла ажыл ооң-биле доостур дээр болза шын эвес апаар. Мону дүүштүр тургузарда улуг организастыг хемчеглер херек. Чамдык колхозтарда малчыннарга быжыглаан малдың саны доктааткан нормазындан куду бооп турар. А херек кырында кыштагларның санын көвүдедип, кышкы кажааларны алгыдып тургаш, чижек-хемчеглерни малчыннарга тургузар аргалар колхоз бүрүзүнде бар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң бир кол аргазы бүдүрер продукцияның санын көвүдедири болур. Чижээ, саар инектерни дүн-хүн чок одарга тургускаш, саалданы көвүдедириниң аргазы бар, ылаңгыя чайгы үеде ол арганы ажыглаары эптиг. Ол ышкаш малды семиртип алыр сорулга-биле ийи ээлчеглиг кадатты организастаар херек.

Чаа төлевирни бүдүрген продукцияның хемчээлинден хамаарыштыр тургузар чүве болганда, колхозтарның бүгү адырларында бүдүртүнүп турар продукцияларның сан болгаш шынар талазы-биле учёдун, аңаа үндүрген чарыгдалдарның учёдун ай санынга шыңгыы чорудары эргежок чугула.

Чамдык колхозтарда учётту харысалга чогу-биле кылып турар. Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозу эрткен чылын мал шимчээшкининиң отчёдун кылырда, чаа төрүттүнген хураганнарның бирээзиниң дириг деңзизин 3 килограмм деп хүлээп алыр тургаш, херек кырында 24 килограмм кылдыр хүлээп алганындан хой эъдин бүдүреринге 180 тоннаны ажыр киирип, эъттиң бот-үнезин ынчаар «чиигеткен» чүүл бар. Колхозтарның баштаар черлери бригадалардан, фермалардан учётту хүлээп алырда, хыналда, анализ чокка хүлээп ап турарындан мындыг чүүлдер болуп турар.

Чаа төлевирни боттандырарда колхозтарга учётту болгаш экономиктиг ажылды экижидери улуг ужур-дузалыг. Күш-ажылды организастаарының болгаш төлевириниң дешпилеелиг хевири болур бот-орулга-чарылгалыг санаашкынны колхозтарның бүгү адырларынга нептередир. Бригадаларга, фермаларга, тус-тус колхозчуларга кварталдарның, чылдың бүдүрүлге планнарын тодарадыр болгаш күш-ажылдың төлевирин ол планнарга дүүштүр тургузар.

Колхозчуларның 1966 чылдың бүдүрүлге саң-хөө планнарында көрдүнген күш-ажыл төлевириниң фондузун чаа төлевирге дүүштүр тургузар болгаш колхозтуң акша-орулгазының хуваалдазын эде көөрү чугула. Мурнунда акша-хөреңгини хуваарда, бир дугаарында күрүне мурнунга төлевирлерни, үлешпес болгаш өске-даа фондуларга үскенинден артканының хемчээли-биле чорудуп турган болза, ам күш-ажыл төлевиринге херегээр акша-хөреңгини үскеш, күрүне мурнунга төлевирден арткан орулганың хемчээли-биле өске фондуларны үзүп тургузар. Чамдык колхозтар арыг орулганы хуваарда бүдүрүлгениң болгаш хуунуң хереглелиниң фондуларын амыдырал кырынга шын негеттинип турарын ёзугаар хуваавас чүүлдер бар. Чижээ, Бай-Тайга районнуң «Малчын» колхозунуң үлешпес фондузу чыл бүрү артып каап турар. 1964 чылда 250 муң, 1965 чылда 186 муң, а 1966 чылдың январь бирде 333 муң рубль ол фондуга арткан. Ол ышкаш Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозу эрткен чылын күш-ажыл төлевириниң фондузунга хөреңгини эвээжеткеш, янзы-бүрү фондуларга 136 муң рубльди үскен. Ооң иштинде билдинмес чарыгдалдарга 49 муң рубль, курлавыр фондузунга 27 муң рубльди салган турган. Колхоз акша орулгазының планын чедир күүсетпейн, саң-хөө талазы-биле бергедээшкинге таваржып тургаш, янзы-бүрү фондуларга акша-хөреңги үзер курлавыры чок турган.

Колхозтарга күш-ажылдың чаа төлевиринче кирериниң эргежок чугула санаашкыннарын баш удур белеткээш, колхозчуларның ниити хуралынга июль айның иштинде чугаалажып бадылаары чугула.

Х. КАРА-ООЛ,
республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунуң өргколхоз килдизиниң экономизи.

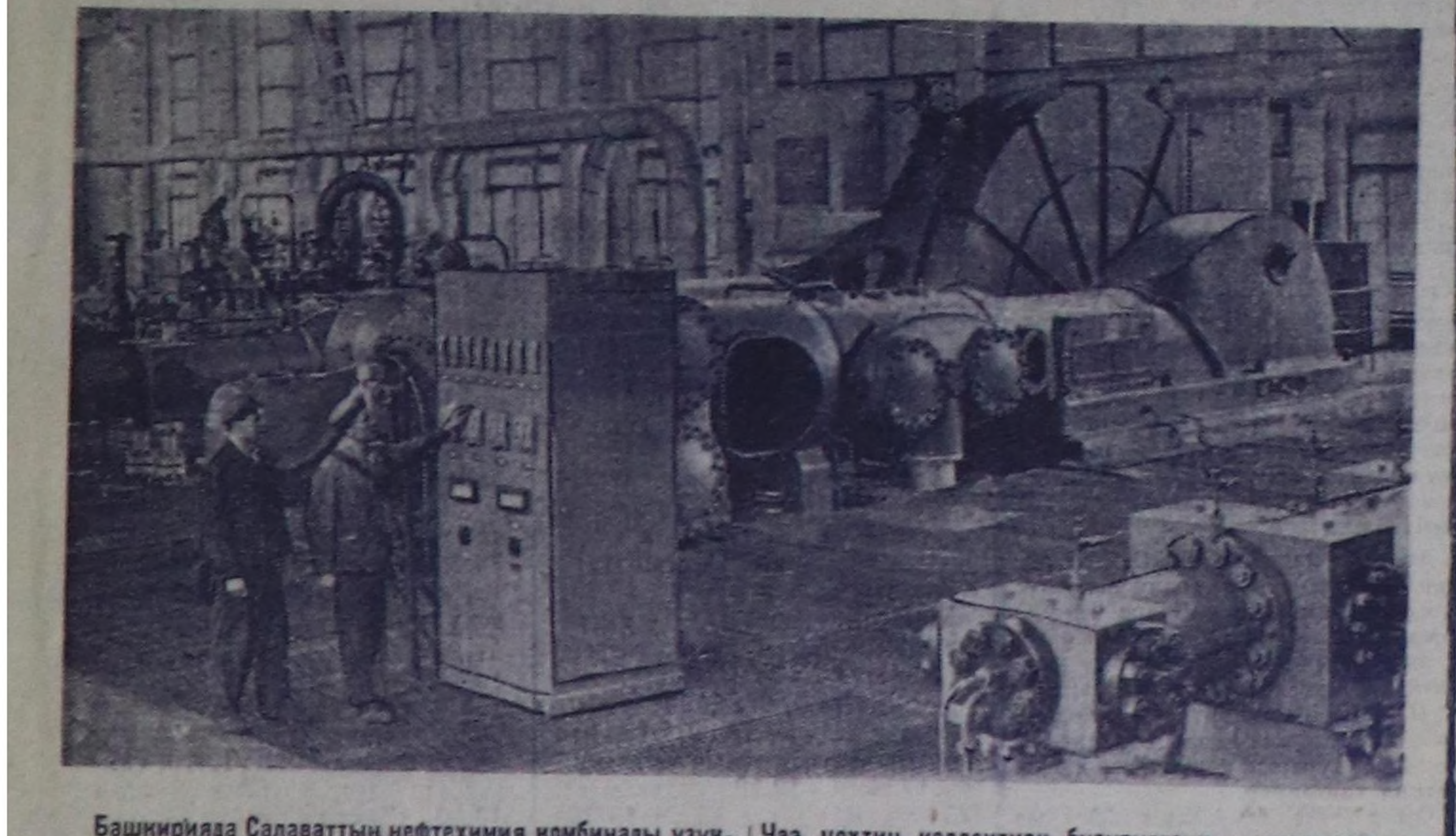

Башкирида Салаваттың нефтехимия комбинады үзүктел чокка өзүп, продукциязының ассортиментизин калбартып турар. Бүдүрүлгеге херегләэр спиртти бүдүрер комплексиниң чоокта чаа ажылгалга киирген. Ол чиндир продукт саазын үлетпүрүнге улуг ужур-дузалыг. Ол спиртти тараадан эвес, а газтан ылып турар апарган.

Чаа цехтиң коллективи бүдүрүлгени чедиишкинниг шиңгээдип ап турар.

ЧУРУКТА: бүдүрүлгеге херегләэр спирт бүдүрер цехте.

Фото Б. КЛИПИНИЦЕРНИИ (СЭТА-ның фотохрониказы).

Тывызыкты кым тыварыл?

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» көдээ ажыл-агый артели. Чоокта чаа колхозка мал санашкынын чорупкан. Көдээ Советтиң даргазының оралакчызы Доңгак Манчын-оол, мал эмчизи Ондар Оччатпан, экономист Куулар Кызыл составтыг комиссия кадарчы Моңгуш Балчырның ажаап турган малын санап көрген. Түңнелинде — коданда малдың баш саны (чаш хураганнар-биле катай) дүжүлүп турар болган. Ындыг-даа бол, 17 улуг хой орнунга эрткен чылдың 17 эр, кыс хураганнары баш санынга кирип санадыкан. Ынчангаш колхозтуң баштаар чери катап санашкын чорудуп ревизия комиссиязының даргазы М. Ондарга даасан. Чаа комиссия малчынның ажылынга база катап чеде берген. Ынчан оларның өөрези биле ревизия комиссиязының даргазының аразында мындыг чугаа болган:

— Чүге чорун чор ирги силер?

— Хой санаар дээш.

— Ам чүү болган чоор? Мындаа чаа санап алгаш, чорутулар чыл. Четче-менди болган чүве. Ынча дыка... — дээш, Балчыр үнүп чорупкан. Ооң кадайы эш Серенмаа чугаалажып артып калган.

— Мында санашкының силер 17 улуг хой орнунга эрткен чылдың хураганнарын санадыпкан-дыр силер. Ынчангаш катап санаар апаар-дыр.

— Бо дугаар бистиң оол уштуп, четче менди кылдыр санап алзыңза кандыгыл, дуңмам? Хой мал малдап чоруурга, үстүп чиде-даа бээр, өлүп-даа чиптер боор чүве ышкаш чүл? Майда кадайлыглар-биле кады үнүп кээр силер. Бичии хураганнарын [illegible] — деп, Серенмаа эрешкен.

Оон соонда эштер Балчыр биле Серенмаа даштыгаа турган ийи кижини ийи сөңге аппарышкан, оларга чугаалашканнар. Оон олар М. Ондарга келгеш: «Ажырбас-ла улус-тур, чоншээржир. [illegible], дуңмам» дигеннер.

Ревизия комиссиязының даргазы кажаа аксынга барган, хойжудан эрткен чылгы эр, кыс хураганнарны үндүрерин дилээн. Малчын 17 эр, кыс хураганнарны үзүп [illegible]кен.

— Маргылдаа чок, эрткен чылгы хураганнар-дыр, эрткен чылдың актызында база кирген?!

— Хураганнары-биле катай санаар-ла болгай. Ынчан ышан болур-деп, Балчыр кажаадан алгырып турган.

— Чаш хураганнар-биле катай санаарга, ниити баш саны карышкак чок болбайн канчаар. Четпес улуг хойларның орнунга эрткен чылгы хураганнарны санаан-дыр силер. Ынчаарга ол бир чыл болган хураганнарның орнунга бо чылгы ийистер эштерин, чаш хураганнарын санадып болаан-дыр силер. Биске чүгле ниити баш-түңнүн дүүрүп херек эвес, харын хойларның [illegible] база чылгар улуг үлүрүгү бис — деп, М. Ондар малчынга тайылбырлаан, бир-тээ улурарынын турар болганындан, колхоз баштаар черинге эртен чедип келир дээш, чорупкан.

Эртенинде хойжу Балчыр колхоз баштаар черинге келбээн. Каш хонганда ревкомиссия даргазынга Кара-Сал Шагдыр-оол ужуражып келгеш:

— Балчыр сегледи чыжыр-[illegible], бистиң чылгы берген-дир. Барып санавыже хоржок—дээн.

Барып санаарга, четпейн турган 17 улуг хойлар тыптып келген болган. А хураганнары санаарга, 15 баш четпейн барган.

— Үстүп чоруй барган боор, дуңмам! Мындаа силер хой санап турганда кажаа кадайтан дерувден хойлар үстүп үне берген бо уругларга кежеэнип келгеннер чүвел. Чорулуп баарыдарга, ам каал чугаалажып-ла турган. Ам, Алырам, мен кору кертү! — дээш, Балчыр аттанган, кыпкан.

Удаваанда шынавыла 15 хураганның ёзекте сүрүп ажеерен. А оларны бо чылгы хураганнар болган. Бо чылгы артык төрүттүнген хураганнарны малчын чажырып алыр болган.

Ындарга деңги четпес болган 17 хоюнуң орнунга кайыын ынча улуг хойларны эккелгенин кым-даа билбес, бо айтырыг Шемиде тывызык болуп артпышкан. Ол тывызыкты чүгле ийи-чаңгыс кижилер дугаашырып-ла турган. Чыраа-Бажы, Хорум-Даг оглаадан ол хойларны сүрүп аккелген-даа диишкеен. Бо тывызыкты истедге органнары-даа тып алыр боор ийн.

Б. БУЯН.

Дыштаныр хүнге арын

БО АРЫНДА:

*Уран чуруктар лотереязы. *Шоодуглуг рассказ. ***Чаа шүлүктер.** **Хакас артистер Тывада.*

УЛУГ-ХҮННҮҢ ХҮЛҮМЗҮРҮҮ

Тырыкылар шуужуп турда
Дыка эки циркчээзиң.
Ону кижиң коларгаар-даа,
Онза чүве кылдыр бодаар.
Ынчалза-даа хоран кузум
Ыштан арткан мээге сиңер.

Даалы-биле дуурайлажып.
Талалар-даа маргылдажып.
Кагжып, салчып турунда-ла
Хамык чүге өйү эрткен.

Көрүнчүкке көргеттиниш.
Холжок кижи боор мен деп,
Хөлүн эрткеш серген кээрге,
Көпеек-даа куруг болур.

Хүн-не келир, спортаайн дээш
Күжүр эр-даа чорупла каар.
Сорулгазы спорт эвес.
«Совет спорт» солун боор-тур.
Күш-тамыр сайгарбайн,
Хүнзедир-ле номчуп хүнээр.

Чуруу В. ВОЛЧЕНКОНУУ.
Сөзү Б. ХӨВЕҢМЕЙНИИ.

ЧУРУКЧУЛАР ЧОНГА БАРААЛГАТКАН

Бүгү-эвилелдиң ийиги уран чуруктар лотереязының тиражы Москвага Уран чүүл ажылдакчыларының төп бажыңынга июнь 30-де эгелээн болгаш бир неделяның дургузунда үргүлчүлээр. 2 миллион 800 муң рубль түңнүг 208500 ойнап алыышкыннары тодарадыр.

Уран чуруктар лотереязын тургузаар дугайында бодал дөрт чылдың мурнунда тыптып келген. Ону бистиң чуртувустуң сураглыг чурукчулары Борис Иогансон, Николай Жуков, Кукрыниксылар болгаш өскелер-даа парлалгага саналдап үндүрген. Калбак совет хөй-ниити ол бүлгүнүг күзелди ишти-биле деткээн. Уран чуруктар лотереязының сорулгазы болза ажылчы чоннарның эстетиктиг кижизидилгезинге дузалаары-биле чурулга уран чүүлүнүң чогаалдарын боттары-биле нептередири болгаш пропагандалаары болур.

ССРЭ-ниң улустуң чурукчузу, Ленинчи шаңналдың лауреады Сергей Коненков мынча дээн: «Бистер шуптувус, совет чурукчулар, боттарывыстың ажыл-чорудулгавыстың ужур-утказы чоңга бараан болурунда деп билип тур бис. Моон ужурунда мен уран чуруктар лотереязын улуг ужур-дузалыг деп көрүп турар мен, ол лотерея уран чүүлдүң чон-биле харылзаазын калбартырының болгаш быжыглаарының чаа аргазы болур».

Баштайгы уран чуруктар лотереязының талазы-биле ажылчы чоннарның саналдарын болгаш күзээшкиннерин ийиги уран чуруктар лотереязынга барымдаалап көрген.

Хамыктың мурнунда, ойнап алыышкыннарның санын барык 10 катап көвүдеткен, ооң ужурунда ойнап ап болурунга идегел улгаткан. Лотереяга киириштирер чогаалдарны шилип алырынга база кичээңгейни күштелдирген: ойнап алыышкыннар фондузунга 24 муң чогаалдарны боттары-биле болгаш 36 муңну хоолгалары-биле шилип киирер төлээде, чер-черде уран чурулга чөвүлелдери болгаш Төп уран чурулга чөвүлели бүгү эвилелдешкен республикалардан 120 муң ажыг ажылдарны чугаалажып көрген.

Ойнап алыышкыннар фондузунга бистиң чурттуң эң сураглыг чурукчулары — Ленинчи шаңналдың лауреаттары Аркадий Пластов, Александр Дейнека, Порфорий Крылов, Михаил Куприянов, Николай Соколов (Кукрыниксылар) болгаш өскелерниң-даа ажылдарын киирген.

Ийиги уран чуруктар лотереязының бир кайгамчык солун чүүлү болза бир өрээлге таарыштырган амгы үениң бажың иштиниң эт-херекселдериниң чыылдазын ойнаашкынга кииргени болур.

База бир чаа солун ойнап алыышкын — чурттуң улуг-улуг культура төптеринче экскурсия кылырының путёвка бижии ол. Ындыг аас-кежикке таварышкан кижилер Москваның, Ленинградтың, Киевтиң болгаш Балтий кавызының республикаларының найысылалдарының уран чуруктар музейлери-биле болгаш культура тураскаалдары-биле 20 хонуктуң дургузунда таныжар.

Уран чуруктар лотереязынга ажык-кончаа бодаваан. Саткан билеттерниң өртээнден организастыг чарыгдалдарга шоолуг эвес үлүгнү үндүргеш, өскези-биле чурукчуларның ажылдарын садып алгаш, оларны ойнап алыышкыннар хевирлиг кылдыр чоңга дедир эгидип турар.

Григорий ГОРИН.

СОЛУН ЧУГАА

Рассказ

Бир солун чугаа бар. Эмчиге аарыг кижи келген. Аарыг кижиниң будун шарып каан болган.

— Чүнер аарып тур?—деп, эмчи айтырган.

— Бажым, — деп, аарыг кижи харыылаан.

— Будуңарны чүге шарып алганыңар ол?

— Сывырлып бады барганы олдур.

Бир-ле катап таныштарым аразынга олурумда, солун чүведен чугаалап көрем дээрге, мону чугаалап бердим. Улус шупту каттырыжы берди.

Мээң дужумда стол артынга олурган элээн улгады берген кижи менче чиктии кончуг кылдыр көргеш, боданып-боданып, столду ажыр менче, доңгайып келгеш, чугаалады:

— Мен бир чүвени дыңнавайн барган боор мен. Аарыг кижиниң чүзү аарып турган чүвел?

— Бажы.

— А шарыг чүге бутка келгени ол?

— Сывырлып бады барганы олдур.

— Ындыг-дыр.— дээш, та чүге ыйнаан, улуг тынгаш, база-ла боданы берди.

— Аайын тыппас мен — деп, элээн үе эртекенде чугааланып эгеледи. — Каттырынчыг чүве черле тыппадым. Таптыг боданып көрээлиңерем: аарыг кижиниң бажы аарып турган, ындыг аа?

— Чиктиин аа!—дээш, тура берди.

Ол соңга чанынга дыка үр таакпылавышаан, бодамышаан караңгыже көрүп турду. Мен шай ижип олурдум. Элээн үе эрткен соонда, мээң чанымга олуруп алгаш, оожум чугаалай-дыр:

— Мени соп-даа каар дизиңерзе, солун чугааның каттырынчыг чүвезин черле тыппас-тыр мен. Бир эвес кижиниң бажы аарып турган болза, будун чүге шарыыр чүвел?!

— Будун шарываан, бажын шарып алган кижи-дир ийин, — дидим.

— А шарыг чүге будунда болганы ол ынчеш?

— Сывырлып бады барганы ол-дур.

— Дашкаар үнээлем, чугаалажыр херек бар—деп, хенертен шиитпирлиг кончуг чугаалай каапты. Бажыңдан үнүп келдивис.

— Дыңнаңарам, — дээш, холун мээң эктимге салгаш чугаалай-дыр:— ол шынап-ла каттырынчыг чугаа бе, азы баштактанып турарыңар ол бе?

— Мен бодаарымга, каттырынчыг-ла чүве—дидим.

— Чүге каттырынчыг чүвел?

— Билбес мен, анаа каттырынчыг-ла чүве-дир.

— Бир чүвени чедир чугаалавайн барган боор силер?

— Чүнү?—деп айтырдым.

— Бир эвес шынап-ла баштан сывырлып баткан шарыг болза, бүгү эът-ботту куду сывырылгаш, буттарның ийиндирзинге-ле келгей! Чок болза чаңгыс буттуг кижи бе?

— Чок. Аарыг кижи инвалид эвес кижи—деп, шиитпирлиг чугааладым.

— Ынчаарга шарыг канчап будунга келгени ол?

— Сывырлып бады барганы олдур —дидим. Чугаалажып турган кижим хаваанда соок дерин чода берди.

— Чок болза эмчизи Рабинович эмчи эвес ыйнаан—деп, хенертен чугаалай-дыр.

— Ол кандыг утказыг чүвел?— деп билбейн айтырдым.

— Кандыг утказыг Рабинович боор ийик? Каттырынчыг утказыг?

— Чок, ындыг утказыг Рабинович эвес—деп, үзе кирип кагдым.

— Ындыг утказыг кымыл ол?

— Билбес мен. Та англичан, та кыргыс...

— Чүге кыргыс деп?

— Чүге дээрге адазы база кыргыс, иези база кыргыс...

— Ындыг-дыр—деп, билген кижи боор бажын соганнады-дыр.— ада-иези кыргыстар болза ынчалмайн...

— Ол-ла болгай!—деп амырай бердим.— Ам-на шуптузун билип алдыңар ышкаш.

— Аарыг кижиниң чүзү аарып турганын ам-даа билбедим!

— Бүгүдеге экиин күзедим!— дээш, тонум кеткеш, бажыңымче чоруптум.

Дүнекиниң бир шак үезинде телефон кыңгырткайны берген.

— Солун-чугаа дугайында телефоннап тур мен—дээн демги кижимниң үнүн таныып кагдым.— Черле удуп чададым. Ол кижиниң буду бажымдан үнмейн-дир. Каттырынчыг чүве черле бар чүве ыйнаан?

— Бар!—деп бадыткадым.

— Оозун мен билир мен... Сээден эвес мен! Эртем-билиглиг-даа кижи болгай мен... Кадайымга солун чугааны чугаалап бээримге, база каттырар кижи-дир. Чүге каттырынчыг чүвел, черле аайын тыппадым. Чүнү канчалза, экил, билбес-тир мен.

— Удуй бериңер!— дээш, телефоннуң тудазын каап кагдым.

Даартазында база телефонга демги кижим чугаалай-дыр:

—Мен бөгүн эш-өөрүмден, тускай эртемниг улустан-даа айтырарымга, канчап-даа баштан бүтче ынчаар шарыг сывырылбас чүве дидилер.

— Ындыг болза ындыг-ла ыйнаан. Сывырылбас чүве болза сывылбаан-даа болгай-ла. Ам менден силерге чүү херек чүвел?— деп, алгырып үндүм.

— Мен ону черле таптыг билип алыйн— деп, база хорадаан үн-биле чугаалай-дыр. — Мен [illegible] база бир кол айтырыг-дыр. Уду[illegible] тур ажылда турар кижи-дир м[illegible] Мерген угааныг болур у[illegible] лут кижи-дир мен!

Телефоннуң тудазын окта[illegible] Ооң соонда элээн хүннер [illegible] де менче каап-даа телефо[illegible] бажыңымга безин чедип [illegible] турду.

— Билип көрүңерем, м[illegible] гежок чугула чүве-дир. Дашт[illegible] кы үнер кижи болгай мен. Каттырынчыг, баштак чүвени билир ужурлуг кижи-дир мен.

Ынчап ол кижиниң дугайында чечен чугааны бижиир деп шиитпирлеп алдым.

Баштак чаңчыл чок, каттырынчыг баштак чүвениң дүрүмнерин билбес, кургаг кижилерниң дугайында бижиир деп шиитпирледим.

Чечен чугаамны бир журналдың шоолуг килдизинге аппарып бээримге, редактор үр-ле каттырды.

— Кончуг доң ыяшты, ындыг улус бар чүве-дир аа?!

— Бар чүве, бодум көрдүм дидим.

— Ындыг-дыр, парлаар бис — деп редактор чугаалады.

(«Юность» журналдан)

Чоннуң оглу болуру дег

Өгбелерниң күзээн салгал,
Өскен чурттуң өрү деткээш,
Чораан боттуң сеткил чүрээ
Шөлбан ышкаш, чырып чоруур —
Чоннуң оглу болуру дег
Чоргааранчыг чүве-даа чок.
Ажы-төлдүң салым кежиин
Адыжындан салбайн чораш,
Эштин-өөрнүң идегелин
Эктин орта чүктеп чоруур —
Чоннуң оглу болуру дег
Чолдан бедик чүве-даа чок.
Кезээде-ле кижи дээштиң
Кээргеп, сургап, айтып чораш,
Тура-хеңнуң мурнатпайн,
Дужаал албан бедиин сүрбейн —
Чоннуң бедүүн оглу боор дег
Чогумчалыг алдар-даа чок.

Алексей АРАПЧОР.

◆

Чайгы кежээ

Чайгы кежээ дүштү.
Чайлагже мал кирди.
Ногаан чымчак шыкка
Чаштар ойнааш келди.
Достак-чаак бедикте
Сыылады ужа-дыр.
Сырын меңээ чассып,
Сыйбап эртип туру.
Чайгы үн чоруктуг
Часкылар дээрде
Чалгыннарын дүрген
Чайып ужуп чорлар.
Даартагы ишке
Дапкыр күштүг кылдыр
Улуңар дигензиг
Уян ыры дыңналды.

О. КАҢ-ООЛ.

◆

МАЛЧЫННЫҢ КЫЗЫ

Чүген суглуун кыңгыраткан
Чүгүрүктү мунупканда,
Эзериндең дүшпестей бээр,
Эрес-кежээ малчын кызы.
Чиргилчиннер салтыныңга
Чиңге чажы эстегилээн.
Чывар, соокка арны тодаан.
Чымыш-иште малчын кызы.
Тейлер, сыннар, ховуларда
Дешкилежип оъттап чоруур,
Каш чүзүн түмен малдың
Кадарчызы малчын кызы.
Эргим Тывам делгемнерин
Эргип-кезип чорукесам кээр.
Маадырлыг ажыл-ишчи
Малчын кызын көрүксээм кээр.

С. ОЙДУП.

Шын дугайында бодал

Актыг шын деп үнелиг сөс
Ажыл-ижим шуудаткан.
Азырап каан авайымның
Аа сүдү ында сиңген.

Медерелим дазыл-дөзү-
Мээм хире үнемчелиг,
Актыг шында кежик-чолум
Амы-тыным доңнаттынган.

Чүс-чүс сөстер аразындан
Чүрек өөртүр чечек ышкаш
Аныяк чаш назынымның
Алыс кужу ында сиңген.

Мөөп чыдар Улуг-Хемниң
Мөге күжү бираш болбас
Чүгле шын дээш, чаңгыс шын
дээш
Чүрээмни-даа уштуп бээр мен.

Моңгуш ДОРЖУ.

—ο—

Кырганның күзели

Назы харым алдан четкен,
Назыдап-ла кыраан-даа бол,
Ада-чурттуң ажыл-херээн
Ам-даа хейңү кылыксап мен.

Чүлдү чүрээм соп-ла чорда,
Чүге дорлур, ажылдаар мен.
Чуткул күзел бедик турда,
Чүнү-даа бол, кылыптар мен.

И. ТОРЖУ.

Бистиң республикавыска Сибирьниң шериг округунуң ыры, танцы, пляска, ансамбли аалдап чораан. Советтиг Тываның човунга ССРЭ-ниң улустарының чогаадыкчы мергежилин экп пропагандалааны дээш ансамбльдиң элээн каш киржикчилери Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиктери-биле шаңнаткан.

Владимир Яковлевич Бешкарев, Иннокентий Семенович Коткин, Владимир Иванович Некаенко оларга Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи— деп хүндүлүг атты тывыскан.

ЧУРУКТА: Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи И. С. Коткин концерт үезинде.

Фото В. КРАСНИКОВТУУ.

ӨННҮКТЕРНИҢ ШИИЗИ,

„АВАЗЫНЫҢ ШӨЛҮ“

Районнуң Культура бажыңының сценазы ажыттынган. Баштарында мөңгү харлыг, бедик даглар шокар булуттарлыг дээрде шаштыккан, а сүүреш талым-туругларлыг дагларның эдээнде айыраң шынаа чаттыла берген чыдар. Даглар эдээнде оймакты кат-чимистерлиг үнүштер, гараа шышкан.

Кыргыс аалдың коданында яблоня чечектелип часты берген. Түмен бойдустуң оран-делегейниң ындыг чурумалының хээзинде ак хептиг, чаагай мага-боттуг, ажыг-шүжүгден имистелген карактарында амыдыралдың оду ам-даа кыптыкпышаан, харын-даа амыдыралдың аактыг бергези, ажыг-шүжүү сиңниге берген, даянгыыштыг ава (ролюнда РСФСР-ниң алдарлыг артизи К. С. Чаркова) кандыг-ла бир сактыышкын, бодал-сагышка алыскан орар.

Амыдыралдың шыдаттынар арга-жок даржыктыг берге үе-шаанда ава Чер-биле сүмележип, ооң-биле ижин-кара чок чугаалажы бээрин таалал-биле дыңнаар бис:

— Экии, Чер! Экии, хову-шөлдер! Амыдыралдың амыр эвезин, канчаар кончуг кижи боор мен?

— Экии, Толганай! Бажың дүгү шуут агарып калган-дыр. Өртемчейде, амыдыралда кижиден мерген угааныг, кижиден күштүг чүве чок. Ынчангаш кандыг-даа бергелерни ажып-тиилеп эртер ужурлуг сен!

Бистиң өңнүктеривис хакас артистерниң ойнап көргүскени — Ленинчи шаңналдың лауреады Чингис Айтматовтуң бижээни «Авазының шөлү» деп шиизи шак ынчаар эгелээр.

Артистиң берге-даа бол, хүндүлүг ажыл-үүлезинге салым-талантылыг артистер К. Чаркова, В. Спирина (Черниң ролюнда) оларның тывынгыр, чогаадыкчы ойнааныңдан амыдырал-даа, чер-даа көрүкчүлерниң караанга чуруттуна берип, угаан-сагышты доюлдуруптар. Чаш чораан чылдарындан-на амыдыралдың кежик-магадылалдыг дөзү — Чер-биле күш-шыдалын, угаан-сагыжын сырый холбаштырган колхозтуң хоочун бригадири Суванкулдуң (ролюнда артист А. Т. Шетинин) болгаш оон аал-өргээзиниң ажыл-амыдыралы шак-ла ындыг. Сураглыг тараажы Суванкулга баштаткан кыргыс колхозчулар күскү хову ажылдарын чай-шөлээ чок апарган кежээ-кашпагай кылып турары сценадан көстүр. Ол көргүзүгде күстүң тынныжы, машина-тракторнуң даашдыңмыды, тайбың ажыл-үүле чурттаксанчыг аян-биле кижиниң сеткил-сагыжын хаара тудуптар.

... Дайзын! Өштүг дайзын дайын өртүн кыпсып, Төрээн чуртче оор ёзу-биле халдаан.

Ыдыктыг Төрээн чурт — ССРЭ-ниң бүгү хоорайларында, суурларында ышкаш, кыргыс аалдың джигиттери дайзынны чылча-шаварынче эрес-соруктуг аъттанып чоруп турар. Кадыг-дошкун демиселдиң дайын шөлүнче Суванкулдуң улуг оглу — Касым (ролюнда артист Г. И. Саражаков) келдиртиишкинин алгаш, фронтуже хей-аът тура-соруктуг аъттанып турар. Үдээшкиниң уранчыг, дүвүренчиг өйү. Касым тиилелгеге бүзүреддиг, сактырга ол эр сагыжының арыы-биле, угаанының мергени-биле кымга-даа эргим, кымга-даа чоок. Адазы улуг оглунга чоргаарланып, а авазы баары саргып, эргелел уяны-биле оглун үдептерлер. Аваның баары саргывышаан, ооң арыг-чаагай чүлдү-чүрээниң баштайгы оду—улуг оглу дедир ээп келбейн баргы дег сагындырып, улуг чаа дайындыва чорупкан.

Үдээшкин, чарлыышкынның сценазында Касым-биле ооң эргим, уян-чараш ынакшылы Алиман (ролюнда Нина Саражакова) оларның үдепкени, оларның сөөлгү чарлыышкыны (соонда барып ындыг болур) көрүкчүлерниң чүлдү-чүрээн шоңуп, шуут-ла дүвүредиптер. Артистер Нина Саражакова, Герман Саражаков оларның артисчи салым-талантызынга алзыпкан көрүкчүлер сценаны уттупкан орарлар.

Сураглыг совет чогаалчы Чингис Айтматовтуң «Авазының шөлү» деп шиизинде кижиден артык, ылангыя совет кижиден мерген угааныг, дээди чүвениң оран-делегейде чогуун дугайында улуг күштүг, патриотчу идеяны артистер ойнаан шиизинде уран мергежилдиг илередип, көрүкчүлерге дамчыдып шыдааннар. Дайынның аар-берге, бужар-бак уржуктары Толганай авайның эктинге улай-улай дүшсе-даа, амыдыралга кызыгаар чок ынак, амыдыралдың чаяакчы ээзи — аваның кайгамчык буян күштүүн алдарлыг артист Клавдия Семеновна Чарковага бүзүреддиг-ле ойнааны катап-катап чугаалаксаазы кээр. Аваның үш оглу— Касым, Масенбек, Джайнак (17 харлыг эки-турачы) база өг-бүлениң эргелиг адазы, аваның кажан-даа чарлып көрбээн ынак эжи — Суванкул ашак олар фронтудан ээп келбейн, улуг Совет чуртунуң төрээн аалының хосталгазы, аас-кежии дээш тулчуушкун шөлүнге эрес-маадырлыы-биле өлгеннер. Оларның ыдыктыг тураскаалын аал-өргээде мөңгезин-биле сагып, сактып турар.

Бир амыдырал — фронтунуң тылында, ырак аалда амыдырал, мында бүгү-ле чүве фронтунуң эрге-ажыктарынга чагырткан, мында бергелер, ыы-сыы, ажыг-шүжүг, фронтунуң шөлүнде дег, тиилелге, амыдырал дээш демисел база хайныккан. Кижилерниң эки, багы ындыг берге үеде, көрүнчүкте дег, тода илереп турар. Аалдың чурттакчыларының эң сөөлгү тараазындан (оон ыңай чиир чем чок) чыгдынган үрезинни фронтудан ырбап-дескен дээрбечи, бичии оолдарны сылба эттээш, дүнүнүң караңгызында былаап алгаш, дагларга чашты бээр. Толганайны олар дүне боолааш, чазыптарлар. Тылда демисел база-ла боостаага чедир чидигленген.

База бир амыдырал — фронтунуң бодунда амыдырал: мында хан-чин төгүүшкүнү, өлүм, совет дайынчыларның чүү-даа чүвеге дөмейлээр аажок эрес-маадырлыг демисели, карак одун кызаңнады сегиржип алыышкыны бүгү-ле бергелерни, доктарларны буза шаап, тиилелгениң бүзүрелдиинге чагырткан.

Бо ийи амыдыралдың чидиглениишкини болза, кижилерниң сөөлгү тараазын оорлап, үптеп турар чүдек-бужар сеткилдиг ырбакчыны судтап турар сценадан эрес-маадырлыг хосталганы, аас-кежиктиг төрээн аалынга, Төрээн чуртунга чаалажып эккээр Совет Эвилелиниң Маадыры бедүүн солдатты (ролюнда артист А. В. Шукин) кыргыс аалдың кижилери — колхозчу ажыл-ишчилерниң уткуп ап турарын бүзүреп көөр бис.

Амыдыралдың шыны, чечен чогаалдың онзагай хевирлериниң бирээзи. Ук шииде шын—дээди шын ол, ол шында философчу утка-шынар илереп сиңнипкен. Бистиң совет черинче Тиилелгениң чараш чаагай оду чайнай бергенде, Толганай авай улуг оглунуң дүштүү — Наймандан база чарлыр. Берге, аар божуушкунуң үезинде ол шыдашпайн өлүр. Ынчан Толганай авай кенниниң божааны бичии оглу-биле артып каар. «Чөгенчиг дазылчыгажым чылыгланып артып калды. Амыдырал ам-даа ук-изыгуурлуг-дур» деп ол чугааланып артар. Шынап-ла, бергезин кандыг дээр: думчук ишти ажыш дээш, сагыш-сеткил караңгылап дүглалы берип, карак чажы хөлүнде-ле бады кээр. Ындыг өйде ава база-ла Чер-биле сүмележип, оон айтыра бээр:

— Чугаалап берип көрем, Чер! Канчаар кончуг кижи боор мен?

— Сен—кижи-дир сен! Сенден, кижиден артык мерген угааныг, кижиден күчүтен күштүг чүве чок! Ынчангаш хамык чүвени бодуң шиитпирлээр сен. Дириг кижи чурттаар ужурлуг!—деп, Чер харыылаар.

Социалистиг реализмниң үндезилекчизи А. М. Горькийниң «Кижи — ол дээрге эң чоргаар дыңналыр!» деп чаагай өөредиин кыргыс чогаалчы улузунуң онзагай байдалында бир янзы шиитпирлеп турарын хакас национал театр база-ла бодунуң чогаадыкчы аргазы-биле шиитпирлеп турарын черле канчап онзалап айытпазыл.

Дулгуяк кадайны РСФСР-ниң алдарлыг артизи А. И. Тодикова, өскүс оолду аныяк артист Клара Тагачакова, бүгү-ле чүвени амыдыралдың дуржулгазы-биле билип турар кырганны — аксакалды хоочун артист Г. И. Чанков олар артисчи арга-мергежил, чогаадыкчы салым-талант-биле ойнап турарын көрүкчүлер аажок сеткил ханганнар.

Совет эрге-чагырганың 50 чыл оюнга бараалгаттынган «Авазының шөлү» деп шиини хакас артистер Тываның хоорайларында, суурларында улуг чедиишкин-биле ойнап чорупп турар.

А. БЕГЗИ.

Редактор Н. Н. КУДАЖИ.

КИНО

ИЮЛЬ 3-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: Уругларга дириг-чуруктар 10. «Бенани кудар черниң кадыны» 11.30, 1.15, «Арын-нүүр» 3, 4.45, 6.30, 8.15, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночыынды 10, «Ногаан хадылыг дөргүнектиң чажыды» 11.15, 1.15, «Максим Перепелица» 3.15, 5.15, «Мээң бичии оңнүүм» 7.10, 9 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: Уругларга дириг-чуруктар 10, «Гусар балладазы» 11.15, 1.15, 3.15, «Росалияның чагаазы» 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кирип мооранар» 11, «Орус чон бис» (1-ги, 2-ги серилары) 1, 8.15, «Доннуң тоожузу» 4, 6 шактарда.

ЧАЙГЫ ТЕАТРГА: «Кибальчиш оолак дугайында тоол» 11, 1, 3, «Итальян ёзу-биле ашак-кадай болуру» 5, 7, 9 шактарда.

ИЮЛЬ 4-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Галапагос» 9.50, 11.30, 1.10, 2.50, «Медальдың артыы талазы» 4.30, 6.20, 8.10, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Чажыт ортулук» 1.15, 3.15, «Арын-нүүр» 5.15, 7.10, 9 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Чингис-Хаанның салгалы» 11, 1, «Вязь уңуштуп адаанга ынакшыл» 3.30, 5.30, 7.30, 9.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Гусар балладазы» 11, 3, «Росалияның чагаазы» 7, 9 шактарда.

ЧАЙГЫ ТЕАТРГА: «Кето Котэ» 5, 7, 9 шактарда.

Телевидение

ИЮЛЬ 4, ПОНЕДЕЛЬНИКТЕ

Чаа медээлер 19.00. Херээженнерниң Бүгү-тыва хуралынга уткуштур 19.10, уругларга «Маша деп ойнаар кыс улуксап тур», «Бис чуруп тур бис» 19.25, «Кезээ мөңгениң чугу» — кыска метражтыг фильм 19.55, оперетта кежээзи 20.25 шактарда.

ИЮЛЬ 6, СРЕДАДА

Чаа медээлер 19.00, бот-тывынгыр чурукчуларның чогаадыкчы кежээзи 19.10, уругларга «Харжыгаш» деп фильм 19.25, аныяктарның «Веснянка» деп ансамблиниң концерти 20.25 шактарда.

ИЮЛЬ 8, ПЯТНИЦАДА

Чаа медээлер 19.00, «Шалыпчы тулугларда» деп дамчыдылга 19.10, уругларга: «Моортай оолдары» болгаш «Хып-ла, одаг» 19.20, кедээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилеринге дамчыдылга 20.20, «Хүннүн херелиңде Рига» деп кинофильм 20.25, «Калейдоскоп» — концерт 20.55 шактарда.

ИЮЛЬ 10, ВОСКРЕСЕНЬЕДЕ

Чаа медээлер 19.00, бот-тывынгыр уран чүүл коллективи бистиң аалчыларывыс 19.10, «Ак-көк аяк» деп уругларга фильм 19.20, «Кежээки тайылбыр» — концерт 20.40 шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63 редакторнуң оралакчыларының 35-24, 25-38, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 23-54, агитация болгаш пропаганда килдизиниң 37-13 кедээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа ажылчын болгаш кедээ корреспондентилер база, совет тургузуг болгаш амыдырал килдистериниң 21-27, иштики информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанынга Парлалга эргелелиниң типографиязы. ТС—00927.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР! 1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 157 (6488). 1966 ч. июль 5, вторник | Өртээ 2 көп.

КӨДЭЭГЕ садыг ажылының шынарын ЭКИЖИДЕР

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың доктаамал сагыш салыышкынының ачызында совет улустуң амыдырал-чуртталгазы чыл келген тудум улам-на чаагай болгаш өөрүшкүлүг апар чыдар. Ону бараан саарылгаларының өзүүшкүнүнден болгаш ажылчы чоннуң хереглелдеринден көрүп болур.

Үлетпүр барааннарынга болгаш чем продуктуларынга хереглелди үзүктелиишкин чок хандырар улуг сорулга совет садыг болгаш хереглекчилер кооперациязының ажылдакчыларының мурнунда салдынган. Бистиң чуртувуста ниитиниң чемненилге болгаш садыг черлериниң четкизи өскен. Ооң тодаргай чижээн бистиң республикадан көрүп болур. Чонну эргежок чугула барааннар болгаш продуктулар-биле хандырып турар магазиннер болгаш чемненилге черлери суур бүрүзүнде бар. Хереглекчилер кооперациязының бараан саарылгазы сөөлгү чылдарда каш катап улгатканын айтырга-ла четчир. Кедээде ниитиниң чемненилгезиниң черлерин калбартыр талазы-биле элээн ажылдар кылдынган. Столоваялар четкизи чүгле сөөлгү ийи чылда барык-ла ийи катап өскен. Амгы үеде бүгү-ле совхозтарда болгаш дыка хөй колхозтарда столоваялар, буфеттер бар апарган. Ылаңгыя ниитиниң чемненилгези кедээ ажыл-агый ажылдарының харыысалгалыг үезинде калбарар. Совхозтарда болгаш колхозтарда столоваялар, буфеттер кедээниң ажыл-ишчилерин культурлуу-биле хандырып, садыг ажылдакчылары боттарының күш-ажылы-биле кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезин көдүрер сорулганы шиитпирлээринге төлептиг үлүүн база киириштирери чаңчыл болу берген.

Садыгны болгаш ниитиниң чемненилгезин шөлдерде ажылдап турар механизаторларга база хову бригадаларының кежигүннеринге организастаар талазы-биле эки чижектер эвээш эвес. Ылаңгыя Чөөн-Хемчик районнуң кооперация ажылдакчыларының эки эгелээшкинин деткиир, нептередир ужурлуг. Тараажыларны хандырып турар чемненилге ажылдакчылары столоваяларны арыг-силиг, культурлуг байдалда тургускулаан. Ооң түңнелинде ажыл-ишчилер эки шынарлыг аъш-чем-биле хандырттынган. Ол ышкаш бригадаларны автолавкалар дамчыштыр бараан-сараан болгаш аъш-чем-биле хандырарын база организастаан. Сүт-бараан фермазының ажылдакчыларын, малчыннарны эргежок чугула барааннар-биле график ёзугаар хандырары ажыл-агыйларның кичээнгейинде алдынган. Ындыг чижектер чер болганда хөй.

Ооң-биле кады кедээге улам-на культурлуг болгаш эки садыглаар ажылдарда улуг четпестерниң барын айтыр херек. Ооң кол-ла чылдагааны — чоннуң өзүп турар негелде-хереглелдерин чамдык черлерде ам-даа кошкак хандырып турары болур. Тес-Хем, Барыын-Хемчик, Өвүр районнарның хереглекчилер кооперациязының магазиннеринде складтарда бар барааннар магазиннерде чок болуп турар. Хереглекчилерни культурлуг хандырар ажылдар садыглар шугумунда болур-чогууру-биле тургустунмаан. Аъш-чемниң янзы-бүрү болур чоруун чедип албаан, ылаңгыя ногаа болгаш сүт аймаа кончуг хевар.

Кедээде бажың херекселдериниң бараанын садыглаары кончуг багай организастаттынып турарын айтыр херек. Садыг организациялары садыглап турар продукцияларының шынары дээш, хеп болгаш идик аймааның база бажың херекселдериниң ассортиментизинге план күүселдези дээш республиканың үлетпүр бүдүрүлгелеринден негелдени кошкак салып турар.

Суурларның, хоорайларның, район төптериниң чурттакчылары магазиннерге болгаш столоваяларга баргаш, чемненилге база садыг ажылдакчызы бүрүзү эптиг-ээлдек болгаш кичээнгейлиг болурун, дүрген болгаш культурлуг чемгерип, садыглаарын негээр эргелиг. Ынчалза-даа бо талазы-биле четпестер бисте ам-даа хөй. Садары-биле делгеттинген хеп болгаш пөс аймаа хирлиг, бастынмаан болур таварылгалар бар. Ол ышкашшын эвес хемчээр база деңзилээр чоруктар ам-даа узуткаттынмаан.

Садыг организацияларының болгаш нииti чемненилге черлериниң ажыл-чорудулгазынга корум-чурумну тургузары — ол дээрге, күрүне ужурдузалыг улуг херек-тир, чер-чер Советтериниң күүскомнары, депутаттар, садыг талазы-биле доктаамал комиссиялар малчыннарны, хову ажылдакчыларын канчаар хандырып турарын, магазиннерниң болгаш столоваяларның ажыл-чорудулгазын доктаамал, шыңгыы хынаар хүлээлгелиглер.

Ниитиниң чемненилге болгаш садыг черлериниң ажылын экижидеринге чугула рольду база дузаны хөй-ниитиниң контролю чедирерин дуржулга көргүскен. Ону кайда эки организастаан болдур, ында чемненилге болгаш садыг ажылдарын үлегерлиг чорудары дээш демиселдиң түңнели илдең деп чүве билдингир.

СЭКП обкомунуң V пленуму болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң сессиязы малчыннарның амыдырал хандырылгазын экижидер дугайында айтырыгны чугаалашкаш, садыг организацияларының ажылдакчыларындан улуг инициативаны болгаш организакчы ажылдарны негээн. Ынчангаш күрүне садыының, хереглекчилер кооперациязының ажылдакчыларының мурнунда хүндүлүг, чаагай сорулгалар салдынган. Оларның хүлээлгези — чонну хандырарының культуразын бүгү тала-биле бедидер, ажылчы чоннуң негелделерин хандырарынга сагыш човангыр чорукту илередир, садыг саарылгаларының планын күүседир болгаш ажыр күүседир, садыгның чаа, камналгалыг хевирлерин дидими-биле шиңгээдип нептередири болур.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак садыг ажылдакчыларының дугайында улуг сагыш салып, чыл бүрү Садыгжының хүнүн демдеглеп байырлаарын доктаатткан. Аңаа харыы кылдыр садыг ажылының хөй санныг армиязы чоннуң негелделеринге болгаш хереглелдеринге улам-на сагыш човаңгыр болуп, каш дакпыр күжениишкин-биле ажылдаары чугула.

Бистиң Төрээн чуртувуста

ЧЕР БОЛГАНДАН...

НИКОЛАЕВ. Варваровскиниң куш фермазының ховуларында күзүн чажып тараан кызыл-тастың чаагай дүжүдү өзүп үнген. Гектардан-на 30 центнер чедир шилиндек тарааны, харын-даа чамдык шөлдерниң гектарындан-на 40 чедир центнер тарааны ап турар. Ажыл-агыйның ажыл-ишчилери күрүнеге бир-ле дугаарында дужаал кирипкен. Белеткел пунктуларынга пландан ажыр ам безин 500 тонна тарааны чедирген.

• • •

ЧИМКЕНТ. Казах ССР-ниң Чимкент облазының «Джарты-Тюбе» совхозунуң хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Кудас Архабаев төрүүр чүс хойга онааштыр 210 хураганны алган. Ниитиниң малын ол 25 чыл малдап келген. Алдарлыг малчын Казахстанда эң-не чиик өртектиг хураган кештерин ап турар. Чимкент, Кызыл-Орда болгаш өске-даа областарда Архабаевтиң он-он өөреникчилери бар. Оларның дыка хөйү дуржулгалыг малчыннар апарган.

• • •

ОДЕССА. Кедээ ажыл-агый машина тудуушкунунуң Октябрь революциязы аттыг заводунуң конструктору Давид Стародинский онзагай байырлалын демдеглээн. Янзы-бүрү 25 санныг чогаадылганы кылганынга автор херечилелин ол алган.

Бо хүннерде ол конструктор кандидат диссертациязын «Хөрзүн ажылдап кылыр машиналарның конструкциязын экижидери» деп темага чедиишкинниг камгалаан. Ооң төлевилелдерин ёзугаар чээрби муң ажыг машиналарны белеткээн. Оларны ажыл-ишке ажыглааны 769 муң рубль камналганы берген.

Давид Стародинскийниң амыдыралында ушкү кайгамчыктыг болуушкун чүл дээрге, чадаң үнүштерлиг тулааларны кургадырынга ажыглаар андазынны чогаадып кылганы дээш «Амгы үениң кедээ ажыл-агый машиналары болгаш дериглери» деп делгелгениң алдын медалын аңаа тывысканы ол болур.

• • •

ДУШАНБЕ. Таджикистанның торгужулары кокон белеткээриниң планын күүсеткениниң дугайын эрткен чылдаазындан чеди хонук мурнады рапорттаан. Чурт болза план ёзугаар 2330 тоннаның орнунга үлетпүрнүң ол чугула чиг-эдин 2345 тоннаны алган. Кокон белеткээри ургулчулеп турар.

• • •

ВИЛЬНЮС. Литваның бүгү колхозтарынга болгаш совхозтарынга хөрзүн картограммаларын ажылдап кылыры доозулган. Шөлдерниң ол бир янзы «паспорттарын» тургузарының мурнунда черлерни калбаа-биле шинчилээн.

• • •

КРАСНОДАР. Крайның тараажылары күзүн чажып тараан арбайны болгаш кызыл-тасты массалыг кестирип кирипкен. Тараазы кестинген гектар бүрүзүнден-не эң хөй тарааны бастырып алыр дээш чарыш механизаторларның аразында калбарган. Новокубанский районнуң «Хуторок» совхозунда комбайнерлер Шмагин, Ревенко, Зенцов оларны муңчулар деп адап турар. Ажаап алыышкын эгелээн үеден бээр оларның түс бүрүзү боттарының хову корабльдериниң бункерлеринден-не ийи муң центнер тарааны берген. Муңчуларның чарыжында Кубаньның чүс-чүс комбайнерлери кирген.

• • •

СИМФЕРОПОЛЬ. Крымның ажыл-агыйларында күзүн чашкан кызыл-тастың массалыг ажаалдазы эгелээн. Ам безин 112 муң гектарның тараазын кескен. Тараа дужаалдазы база эгелээн.

• • •

АЛМА-АТА. Алма-Ата областың ажыл-агыйлары баштайгы он-он тонна тарааны күрүне шыгжамырынче чорутткан.

Мурнуу Казахстанның тараа хүлээп алыр черлеринче тараа чүдүрген транспорт шуужуп турар. Күрүнеге саткан тараа миллион центнер чоокшулаан.

• • •

ТАШКЕНТ. Ташкентиниң чурукчуларының кылган ажылдарының делгелгези ажыттынган. Ол делгелге бөгүнгү Узбекистанның болгаш ооң кижилериниң дугайын, чаа хоорайны тургузар дээш келген тудугжуларның дугайын чугаалап турар.

• • •

ВЛАДИВОСТОК. Далайжыларның культура ордузунуң музыка комедиязының улусчу театры чаа ажылын — Рахманиновтуң «Алеко» дээр операзын көргүскен. Бот-тывынгыр коллективтиң артистери Шикотан ортулукче оюн көргүзүп баарынга белеткенип турар.

Балык тывыжының районнарында балыкчылар «Ак акация», «Малиновкага куда», «Роз-Мари» деп шиилерни болгаш боттарының театрының чаа концерт программазын көөрлер.

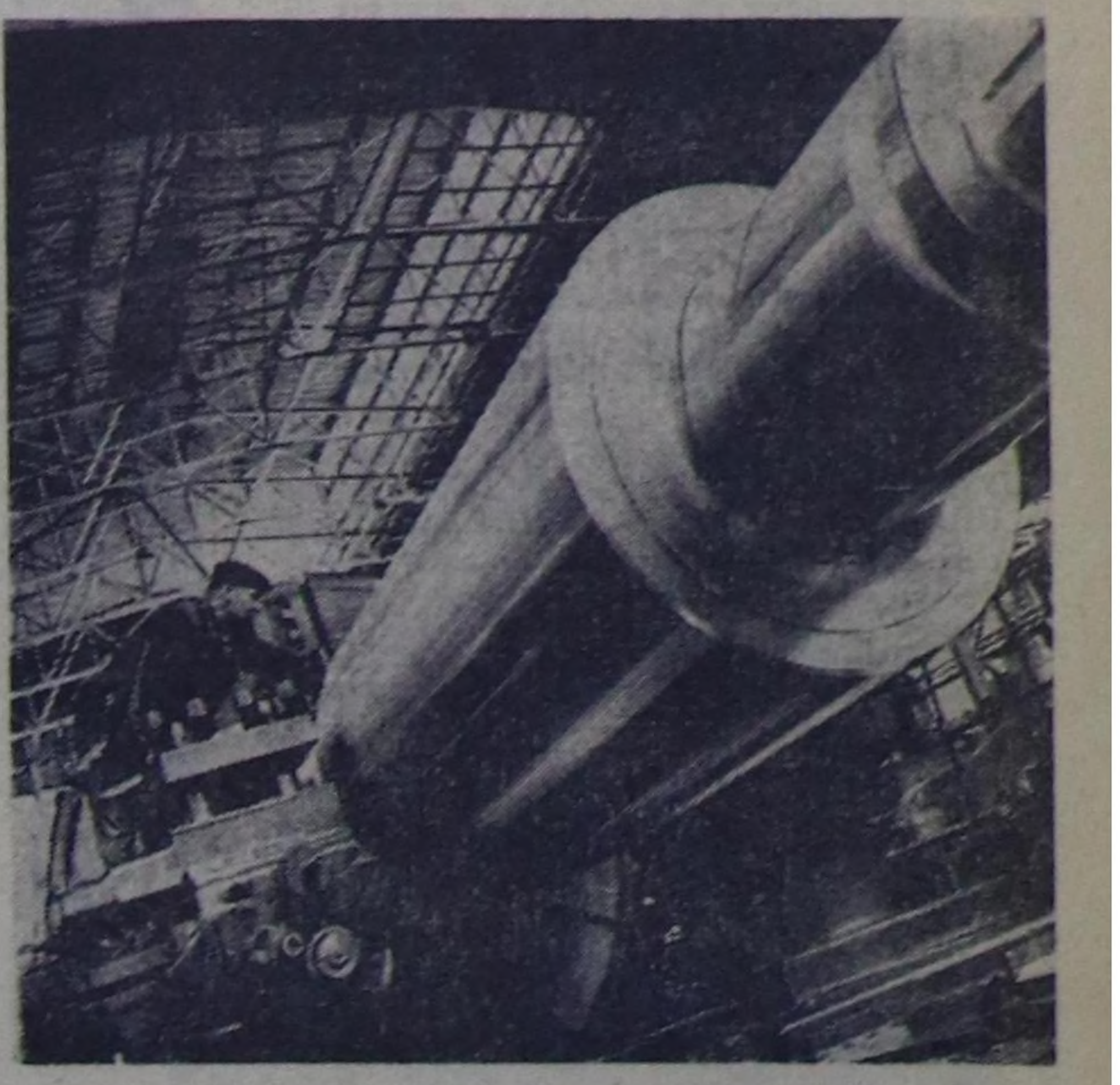

Уралдың аар машина тудуунуң сураглыг заводунуң коллективи Совет эрге-чагырганың 50 чылының алдары дээш социалистиг чарыштың эгелекчизи болган. Дыка хөй ажылчыннар беш чыл планын хуусаа бетинде күүседирин шиитпирлээн. Прокат дериинин улуг белдирлерин таарыштыр ажылдап кылыр цехтиң токари Григорий Иванович Прокопьев ындыг хүлээлгени алганнарның бирээзи. Беш чылдың онаалгазын ол үш чартык чыл дургузунда күүседир деп сөс берген.

ЧУРУКТА: токарь, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Григорий Иванович Прокопьев ажылдап тур.

СЭТА-ның фотохрониказы. Фото А. Граховтуу.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЙГЫ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ХҮНҮ

Тарааның үнүжү чаагай

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң суггарыкчылары СЭКП Төп Комитединиң май Пленумунуң шиитпирлеринге сорук киргеш, беш чылдың баштайгы чылының элбек дүжүдүн өстүрүп алыры-биле тараа суггарылгазын күжениишкинниг чорудуп турар.

Колхозтуң каттышкан суггарылга звенолары сөөлгү каш хонуктарда 200 ажыг га кызыл-тасты суггарган. Баштай суггарган тарааларның үнүжү бир дески чаагай үнүп турар. Ам түс-түс звеноларның суггарыкчылары боттарынга быжыглаан черлерин суггарып кирипкен.

Суггат ажылынга 68 харлыг Донгак Байыр, аныяк суггарыкчылар Хомушку Седип-оол, Донгак Демир-оол, Саая Бады, Хомушку Байыр-оол, Хертек Сесин олар мурнакчыларның одуруунда санадып турарлар.

Колхозтуң суггарыкчылары тарааның ийиги суггарылгазын июль 20-де доозары-биле хүлээлгелерни алган, сорuктуг ажылдап турар.

К. КАРАСАЛ.

Кыргыкчылар

«Тес-Хем» совхозта эш Моңгалбии бригадирлээн хойжу бригаданың хойжулары кыргылданы хүн-бүрү үргүлчү чорудуп, 5388 баш хойларының хөй кезиин кыргып апкан.

Кыргыкчылар Нурзат, Чинчирмаа, Бавыын-оол, Кара-кыс олар хүн бүрүде 45-тен 52 чедир хойну кыргып, шалыпкын-даа, шынарлыг-даа ажылдап турарлар. Хүн санында 18 километр ырак черден кээп турар Өшку-Саар, Минчеймаа олар база нормазын күүседип турар.

Бүгү хойну бо хүннерде кыргып доосказ, чайлаг одарынга киирер — кыргыкчыларның сорулгазы ол.

М. ТИРЧИН.

Хой бүрүзүнден 3 кг ажыг дүк

Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң Хайыракан салбырының ажыл-ишчилери хой кыргылдазын шалыпкын чорудуп турар. Салбыр 13 тонна дүктү күрүнеге саткан. Ол болза совхозтуң чартык чылда күрүнеге дужаар дүгүнүң планын күүсеткени ол.

Кыргыкчылар Серээдар Күнзеңмаа, Григорий Шарап хүнде 60 кг дүктү кыргыыр нормазын 65—70 кг кыдыр күүседип, кыргыкчыларның мурнуку одуруунда. Салбырның хойжулары Ховалыг Дидар-оол, Кыргыс Амирбит оларның кодану бир хойга онааштыр 3 кг 200 граммдан 3 кг 300 грамм чедир дүктү берген.

Д. АРАКЧАА.

Наадымга күш-ажылчы белектер

БАЙ-ХААК. (Телефон-биле). Таңды районнуң колхозтары болгаш совхозтары беш чылдың баштайгы чартыында күрүнеге эът, сүт, дүк садар планын ажыр күүседип, республиканың малчыннар Наадымынга күш-ажылчы белектерлиг ужуражып турар.

Район ниитизи-биле эътти — 151,5, Сүттү — 138,4, дүктү — 134,8 хуу күүсеткен. Районнуң ажыл-агыйларындан «Коммунизмниң хереli» колхоз, «Тииленге» совхоз болгаш Тываның кедээ ажыл-агый дуржулга станциязы чартык чылда күрүнеге эът, сүт, дүк садар планын ажыр күүседип, мурнакчы ажыл-агыйлар болган.

Кызылдың хлеб заводу мурнакчы болган

Республиканың аъш-чем үлетпүр эргелелиниң бүдүрүлгелери 1966 чылдың бирги чартыында нииti продукция бүдүрер планын 115,3 хуу күүсеткен болгаш пландан дашкаар 23 муң рубльдиң продукциязын берген. Ол ышкаш бүдүрүлгелер июньнуң планын база 108,1 хуу күүсеткен.

Мурнакчы үлетпүр бүдүрүлгелерге Кызыл, Ак-Довурак хоорайларның хлеб заводтары хамааржыр. Кызылдың хлеб заводу июньда нииti продукция бүдүрер планын 117,2 хууга күүседип, бүдүрүлгелер аразында калбарган социалистиг чарышка бирги черни алган.

Бүдүрүлгениң планын чедиишкинниг күүсэдиринге Ондар Арита, Ооржак Дуктуг, Анастасия Васильева, Екатерина Глушкова болгаш өскелер-даа мурнакчы ажылдап, продукцияның шынарын бедиткен.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Улуг-Хем районнуң «Наңырал» совхозунуң Шаңчыда тараа шөлдери ногаарара берген. Үрбүн салбырның тараажылары тарааның чайгы ажаалдазын чедиишкинниг чорудуп турар.

ЧУРУКТА: трактор-хову бригадазының бригадири Ы. Опай (солагай талазында) болгаш тракторист М. Касыга.

Фото Д. АНАЙ-ООЛДУУ.

Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи деп хүндүлүг атты Хакас областың М. Ю. Лермонтов аттыг театрының артистеринге тыпсыр дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ
ПРЕЗИДИУМУНУҢ
ЧАРЛЫЫ

Совет театр уран чүүлүнге ачы-хавылазы дээш ТЫВА АССР-НИҢ АЛДАРЛЫГ АРТИЗИ деп хүндүлүг атты тыпсыры болза:

Сергей Тимофеевич МЕДВЕДЕВКЕ — артист;
Александр Васильевич ТУГУЖЕКОВКА — режиссёр;
Вера Петровна ЧЕБОДАЕВАГА — артист;
Алексей Тимофеевич ЩЕТИНИНГЕ — артист.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Секретары К. ДИИГА.

Кызыл хоорай.
1966 чылдың июль 2.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле Хакас областың М. Ю. Лермонтов аттыг театрының бөлүк артистерин шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ
ПРЕЗИДИУМУНУҢ
ЧАРЛЫЫ

Совет театр уран чүүлүнүң чедиишкиннерин Совет Тываның ажылчы чонунуң ортузунга идепкейлиг пропагандалааны болгаш чогаадыкчы чедиишкиннери дээш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ХҮНДҮЛЕЛ БИЖИИ-биле шаңнаары болза:

Дмитрий Макарович КИЛИЖЕКОВТУ — артист;
Анастасия Ивановна ТОДИКОВАНЫ — артист;
Гавриил Иванович ЧАПНОВТУ — артист;
Клавдия Семеновна ЧАРКОВАНЫ — артист;
Анатолий Васильевич ЩУКИННИ — артист.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Секретары К. ДИИГА.

Кызыл хоорай.
1966 чылдың июль 2.

ВЬЕТНАМНЫҢ УЛУЗУ-БИЛЕ СОВЕТ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ

ВЦСПС-тиң МЕДЕГЛЕЛИ

АКШ-тың чазааның дужаалын ёзугаар америк кыдыкчы-бомбалакчы самолёттарның отрядтары Вьетнамның Демократтыг Республиказының чурттакчылыг улуг пунктулары болгаш үлетпүр төптери — Ханой болгаш Хайфон хоорайларының чоогун июнь 28-те бомбалаан.

АКШ-тың дайынзырактарының ВДР-же чаа араатанзыг үүлгедиглери бүгү совет кижилерниң килеңнээшкинин болдуруп турар. Бо кемниг үүлгедиглер дээш бүгү харыысалганы АКШ-тың башкарыкчы бөлүктери хүлээр ужурлуг.

Совет Эвилелиниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының мурнундан Профессионалдыг Эвилелдерниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлели ВДР-ге хамаарыштыр АКШ-тың агрессиязының улам ыңай калбарып турарынга шиитпирлиг удурланыышкынын илергейлеп тур. Вьетнам талазы-биле 1954 чылдың Женева дугуржулгаларын сагыырын, ВДР-ниң девискээрин бомбалаарын доп-дораан соксадырын, Мурнуу Вьетнамдан америк шериглерни үндүрерин болгаш вьетнам улус бодунуң иштики херектерин даштыкының холгаарлаашкыны чокка тускайлаң шиитпирлээринге таарымчалыг байдалдарны тургузарын Американың Каттышкан Штаттарындан негеп тур бис.

Америк империализмниң агрессиязынга удур, төрээн чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш вьетнам улустуң демисели-биле ССРЭ-ниң ажылчы чоннарының болгаш профэвилелдериниң эп-сеткил каттыштырылгазының дугайын, ооң чөптүг демиселинге бүгү талалыг мораль деткимчени болгаш материалдыг дузаламчыны моон соңгаар-даа көргүзеринге бодунуң белениниң дугайын ВЦСПС база катап медеглеп тур.

Совет Эвилелиниң, социалистиг өске-даа чурттарның улустарынга, делегейниң бүгү чурттарының ажылчы чоннарынга кызыгаар чокка деткиткен Вьетнамның улузу агрессорларны ажар тиилелгени чедип алыр болгаш бүгү вьетнам улус хосталганы болгаш хамаарышпас чорукту алыр дээрзинге хаңы бүзүрелдиг бис.

Профессионалдар Эвилелдериниң Бүгү-эвилел
Төп Чөвүлели.

Силерниң-биле бис, Вьетнам өңнүктер!

«АКШ-тың агрессорларынга каргыш!» «Американнар, Вьетнамдан үнүп чоргулаңар!» «Бистер силерниң-биле бис, Вьетнам өңнүктер!» Америк империалистериниң Вьетнамда араатанзыг үүлгедиглеринге удурланыышкының митингилеринге бо хүннерде совет кижилер шак ындыг лозуңнар-биле кээп турар. Кара-туразында ажылап турар америк дайынзырактары бистиң чуртувустуң хөй-ниитизи каргап, килеңнеп. Вьетнамның Демократтыг Республиказын американнарның бомбалап турар чоруун соксадырын болгаш Мурнуу Вьетнамдан бүгү америк шериглерни үндүрер дээрин негеп турар.

— Америк империалистериниң база дагын кемниг үүлгедиглери бүгү делегейде көөр хөөн чок чоруктуң шуурганын хайныктырган деп, Москваның Прожектор заводунуң коммунистиг күш-ажыл шалыпчызы Перехрист аңаа болган митингиге медеглээн. «Америк агрессорлар, Вьетнамдан холуңар ырадыңар!» деп чаагай тура-соруктуң бүгү кижилери-биле кады бистиң заводтуң ажыл-ишчилери негеп турар. Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, электромонтажник Самойлова дайынның чылдарында совет херээженнерниң чурттап эрттиргени шак ындыг берге байдал ам вьетнам иелерде таваржып турар-дыр дээрзин сүрээделдиг сеткил-биле чугаалаан.

— Бистиң вьетнам угба-дуңмаларывыстың эрес-маадырлыг чоруун магадап турар бис. Вьетнамның иелериниң караның чажы болгаш ажы-төлдериниң таварышкан човууланы Американың арнынга кезээде каргыш болуп артып калыр деп чүвени агрессорлар билип алзын. Америк империалистер кеземчеден чайлап шыдавастар — деп, Москваның алдыгы троллейбус паркының ажылчы херээженнериниң мурнундан ажылчын Мурзина медеглээн. Аңаа болган митингиге санал берген өске-даа ораторлар акы-дуңма вьетнам улуска дуза көргүзер талазы-биле Совет чазактың политиказын чүүлдүгаунуп чугаалаан. Бо берге үеде совет улус Вьетнамның талазында дээрзин олар вьетнам патриоттарга бүзүреткен.

Америк агрессияга удур маадырлыг вьетнам улустуң демисели-биле күш-ажылчы Ленинградтың эп-сеткил каттыштырылгазының хөй кижилиг митингилеринде «Вьетнамга тайбың!» деп сөстер чаңгыланып турар.

— Мурнуу Вьетнамның улузунуң национал-хосталгалыг демиселин базарын оралдажып турар америк чагырыкчы бөлүктерниң политиказын каргыш-биле килеңнеп турар бис — деп, Автовскиниң бажың тудуунуң комбинадының коллективиниң митингизинге Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи инженер Гапеев медеглээн.

• • •

Американың Каттышкан Штаттарының Вьетнамда база дагын дерзии араатанзыг үүлгедиглери-биле холбаштыр дайын ветераннарының Совет комитеди болгаш Совет херээженнер комитеди медеглелдер кылгаш, вьетнам улус-биле боттарының эп-сеткил каттыштырылгазын илергейлевишаан, америк агрессорларның калчаа-дерзии чөңгээлеринге шиитпирлиг удурланыышкынын илергейлээн. (СЭТА).